

Mukəddəs Kitab

Təwrat 16-qisim

«Nəhəmiya»

© Mukəddəs Kitab 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Uyşurqə Kalam Tərijimisi»

Təvrat 16-kisim

«Nəhəmiya»

Kirix söz

Arqa görünüxi

Məzkur kitab «Əzra» degən kitab bilən ohxax dəwrgə baolanojan bolup, «Əzra»diki «kirix söz» muxu kitabğa kirix söz bolalaydu. «Əzra»ning kirix sözidə deyilginigə ohxax, Təvratning «Nəhəmiya» degən qismimu kışka bir məzgillik tarih tooqruluk yezilqan. Bu waqit təhminən miladiyədin ilğiriki 445-430 yillar idi; sürgünlükkə elip ketilgən İsrailarning əwladliridin birnəqqə mingi Babildiki birkədər rahatlik turmuxni taxlap, Pələstində japa-muxəkkətlilik yengi turmuxni baxlaxğa Yerusalemoğa qaytip kəlgənidi. Az degəndimu ikki milyon Yəhudiyy həlqi Babil wə Parsta qaloqini bilən, qaytqanlarning sani az idi. «Qaytix»lar üq qetim bolqan bolup, ular təwəndikidək; —

1-qaytix: miladiyədin ilğiri 537-yili, Zərubbabəl yetəkligən, təhminən 50000 adəm

2-qaytix: miladiyədin ilğiri 458-yili, Əzra yetəkligən, təhminən 1800 adəm

3-qaytix: miladiyədin ilğiri 445-444-yili, Nəhəmiya yetəkligən; pəkət birnəqqə hünərwənlərlə idi.

«Nəhəmiya» degən kitab üqinqi «qaytix» jəryani wə uning yetəkqisi bolqan Nəhəmiya tooqruluk hatiridur. Kitabta yənə ilğiriki «qaytix»lar tooqruluk birnəqqə təpsilatlar tiləqə elinidu.

Nəhəmiya öz kitabining bexida (1:11) bizgə «**Mən padixahning saqiysi idim**» dəydu. Imperator (padixah) Artahxaxta (yaki «Artaksərkis») bolsa, Əstər hanixning əgəy oqlı idi wə xübhışizki, u xu ihlasmən wə uluq əgəy anisidin təsirləngənidi (Əstər Artahxaxtaning atisi Ksərkisning keyinki hanixi idi). Nəhəmiya Əstərnin təsiri bilən xu yaxxi hizmətni tapqan boluxi mumkin. Oqurmənlərgə məlumki, «saqi»ning hizmiti pəkət padixahğa xarab tutup beriplə qalmaq, bəlki xu xarab zəhərlənmigənlikini təstikləx üqün əwwal uni tetip bəxtin ibarət idi. Bundaq məs'uliyət bilən hərəkünnin kəp waqitlirida padixahning yenida turuxi kərək idi; xunga saqiylar qəbiliyyətlik adəm bolsa, daim padixahlarning muhım məsliqətqilirining biri bolup qalatti. Artahxaxta intayin bay padixah bolup, Nəhəmiyamu padixahning yenida hizməttə boluqəqə, xübhışizki umu bay bolup kətkən boluxi mumkin.

Məzkur kitabtin biz Nəhəmiyaning həm huxhuy həm duağa berilgən adəm ikənlikini tezla bayqaymiz. Nəhəmiyaning kəngli əojrlaxkanda padixah bu həlitini dərhal bayqidi (2:1). U xad-huramliqning mənbəsi wə sirini u bizgə keyin ayan kilidu: «**Pərwərdigarning xad-huramliqi silərnin küqünlardur**» (8:10).

«Nəhəmiya»

Muxu ketimki qayousining səwəbi özigə: «**Sürgünlüktin qutuloqan həlkning qaldisi Yəhudiye elkisidə kattik japa-muxəkkət tartti, ahanət iqidə qaldi. Yerusalemning sepili bolsa erüwetildi, qowuklırimu köydürüwetildi**» dəp yətküzülgən həwər idi. Xuni anglap u öz həlki üqün roza tutup dua-tiləwətlərgə berildi.

Bu dəwrdiki tarihlarda (məsilən, «Əstər», «Əzra» wə «Nəhəmiya»da) bir alahidilik xuki, kərünərlik mejizilər (məsilən, Israil Misirdin qıqqanda dengiz ularning aldida bəlüngəndək) yok deyərlik idi. Həlbuki, xuning bilən təng biz roxənki, Hudaning dawrangsiz ix kərgənlikini, bolupmu Öz həlkining qəlbiridə həm hətta Əzini tonumaydioqanlarning qəlbiridimu ünsiz həm əjayib həlda ixləydioqanlığını bayqaymiz. Artahxaxta padixah (butpərəslikkə əgəxkən padixah boluxi mumkin idi) Nəhəmiyaning qayousini kərüp səwəbini uqqandin keyin Nəhəmiyadin: «**Nemə təliping bar?**» dəp sorioqanlıqioğa intayin həyran qalimiz. Tehimu həyran qalarliki xuki, u Nəhəmiyaning təlipini toluk ijabət kilip, uningioğa ana yurtioğa qaytip, anglioqan xu külpətni tügitişkə kerək bolqan məbləoq wə hokukni bərdi. Nəhəmiya keyin əzini «wəli» dəp kərsitidu; (7:65) xunga roxənki, padixah əslidə uni xu mənəspkə bekitip qayturoqanidi. Nəhəmiyaning bizgə xu həwəzni biwasitə eytmioqanlıqining əzi uning kəmtərlikining enik bir ipadisidur.

Xuning bilən xu ihlasmən wə munəwwər kixining yetəqililikidə Yerusalemning sepilining kaytidin kurulux ixi baxlandi wə düxmənlərnin küqlük qarxiliği wə ətrapidiki butpərəs əllərnin qəstlixigə qarimay pəkət 52 kün iqidə tügitiildi. «Sepillarning yengiwaxtin kuruluxi»ning muhimliği toqruluk biz yənə «qoxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz.

«Nəhəmiya» degən isimning mənisi «Pərwərdigarning təsəllisi»dur. Nəhəmiyaning öz həlkigə bərgən təsəlli sepil kuruluxi bilən tohtioqan əməs. Huddi uningdin ilgiri wəli bolqan Əzradək, uning qongqur arzusi xu idiki, həlkning Huda bilən yeqin, durus əlakidə yaxixi, muxu arqiliği həlkning bəht-bərikəttin muyəssər boluxi həm Hudaning xan-xəripi bu ixlarda ayan boluxidin ibarət idi. Əzraning yardimi bilən u həlkni bir ibadət sorunioğa yioqduridu wə Təwrat mukəddəs qanunini ularning aldida okutidu. Xuning bilən pütkül jamaət həkikiy wə qongqur towaqə kirixidu (8-10-bab).

Xuning bilən Nəhəmiya Hudaning qorali bolup, Yəhudiye həlkini, xundakla pütkül dunyani pütkül tarihnin mərkizi bolqan Məsihnin dunyaqə kelixigə təyyar boluxqə bir qədəm yeqinlaxturdy. Xu ixta u Əzradək idi (bu jəryan toqruluk biz «Əzra»diki «kirix səz» wə «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz).

«Nəhəmiya» degən kişimni kim yazqan?»

«Əzra»diki «kirix səz» wə «qoxumqə səz»imizdə tohtaloqinimizdək, «Əzra» wə «Nəhəmiya»ning muəllipi Əzraning əzi idi. Həlbuki, «Nəhəmiya»ning nuroqun yerliridə Nəhəmiyaning dualiri yaki əzining həssiyatliiri stihiyilik həlda uroqup qıqqan bolqaqqa, Nəhəmiya əzi məzkur kitabning kəp kişimlirini yazqan, andin Əzra originalni kərüp, təhriqləp muhərrir rovida tüzətkən, dəp qaraymiz.

Məzmun: —

- 1-2-bab: Sürgünlükün üqinqi «qaytix»
Qayqululıq h w r (1-bab)
M piy qarlap t kx r x (2-bab)
- 3-7-bab: Yengiwaxtin k r l x
Mudapi  k r x (3-bab)
Japa-mux k tk  duq kelix (4-6-bab)
Sirtk  qarxilik
Iqki zul m
«Qaytk n» baturlarning tizimliki (7-bab)
- 8-10-bab: Yengilini , towa k lix
T wratning eqilixi (8-bab)
Gunah larni tonup yetix (9-bab)
K s m eytix, qaytidin  hdig  ba qlini  (10-bab)
- 11-13-bab: Islah t
Yerusalem  turux   zlidirini pida k lo anlar (11-bab)
H lk  zlidirini, sepilni Huda  a atap be  ilx x (12-bab)
Roh y t z t xl r (13-bab)
(a) nato  ra nika  lar bil n bul q nini  — islah t
( ) i n - xr  k lmaslik — islah t
(p) xabat k nini bul  ax — islah t
(b) w zipil rdin w z ke  x — islah t

Nəhəmiya

Yerusalemning eqinixlik, harablik ҳaliti

1 ¹Haqaliyaning oqli Nəhəmiya xundak bayan kildiki: — Yigirminqi yili Kislaw eyida, mən Xuxan kəl'əsida turattim, ²Əz qerindaxlirimdin biri bolqan Hanani bilən birnəqqə kixi Yəhudiya'din qikip kəldi; mən ulardin sürgünlüktin kutulup qaloqan Yəhudalar wə Yerusalem toqrisida soridim. ³Ular manga: — Sürgünlüktin kutuloqan həkning kəldisi Yəhudiya' elkisida kattik japa-muxəkkət astida wə ahanət iqidə kəldi. Yerusalemning sepili bolsa ərüwetildi, kowuklirimu kəydürüwetildi, dəp eytə bərdi.

Nəhəmiyaning Yerusalem üqün roza tutup dua qilixi

⁴Mən bu gəpləni anglap olturup yioqlap kəttim, birnəqqə küngiqə nalə-pəryad kətürüp, asmanlardiki Huda aldida roza tutup, dua kilip ⁵mundak dedim: — «I asmandiki Huda Pərwədigar, Əzini səyüp, əmrlirini tutqanlarə qəzgəməs mehir kərsitip əhdəsidə turoquq uluq wə dəhxətlik Təngri, ⁶əmdi Sening aldingda muxu pəyttə kulliring Israillar üqün pəkir kulungning keqə-kündüz kiliwatqan bu duasioqə kuliking selinqay, kəzüng oquq bolqay! Mən biz Israillarning Sening aldingda sadir qiləqan gunəhlirimizni etirap kilimən; mənmu, atamning jəmətimu gunəh kilduk! ⁷Biz Sening yolungə qəttür ix kilip, Sən kulung Musaqə tapiləqan əmrliring, bəlgilimiliring wə həkümliringni heq tutmiduk. ⁸⁻⁹Sening Əz kulung Musaqə tapilap: «Əgər silər wəpasizlik kilsanglar, siləni pütin taipiləning arisioqə tarkitiwetimən; lekin Manga yenip kelip, Mening əmrlirimni tutup əməl kilsanglar, gərqə aranglardin həttə asmanlarning əng qetigə koqliwetilənlər bolsimu, Mən ularni xu yərdin yioqip, Mening namimni tikləkkə tallioqan jayə qəlip kelimən» degən səzüngni yad qiləysən, dəp ətünimən. ¹⁰Bularning həmmisi Sening kulliring wə Sening həkning, Əzüngning zor kudriting wə küqlük kolung bilən hərlikkə kutqəzduq. ¹¹I Rəbbim, kulungning duasioqə həm Sening namingdin əyminixtin səyüqən kulliringningmu duasini kuliking tingxioqay; bügün kulungning ixlirini onguxluk qiləysən, uni xu kixining aldida iltipatkə erixtürgəysən». Xu wəqəttə mən padixahning səqiyəsi idim.

Padixahning Nəhəmiyaning Yerusalemni,

jümlidin sepilini qayta ongəp qikixioqə ruhsət qilixi

2 ¹Wə xundak boldiki, padixah Artəhəxtəning yigirminqi yili Nisan eyi, padixahning aldioqə xarab kəltürülgənidi; mən xarabni elip padixahqə sundum. Buningdin ilgiri mən padixahning aldida heqəqə qəmkən kərüngən əməs idim.

²Xuning bilən padixah meningdin: — Birə kesiling bolmisa, qiraying nemixkə xunqə qəmkən kərüni? Kənglüngdə qokum bir dərd bar, dewidi, mən intayin kərkup kəttim. ³Mən padixahqə: — Padixahim mənggü yaxioqayla! Ata-bowilirimning kəbriliri jaylaxqan xəhər harabilikkə ayləqan, dərwəza-kowukliri kəydürüwetiləqan tursa, mən kəndəkmə qəmkən kərünməy? — dedim.

⁴Padixah meningdin: — Sening nemə təliping bar? — dəp soriwidi, mən asmandiki Hudəqə dua kilip, ⁵əndin padixahqə: — Əgər padixahimning kəngligə muwəpiq kərünsə, kulliri əzlrining

1:1 «yigirminqi yili» — Pars padixahı Artəhəxtəning yigirminqi yilini kərsitidu (2:1ni kərüq).

1:5 Mis. 20:6; 34:7; Qəl. 14:18; Kən. 5:10; Zəb. 86:15; 103:8; 145:8-9; Dan. 9:4

1:8-9 Kən. 4:25, 26, 27; 30:2, 3, 4

«Nəhəmiya»

aldida iltipatkə erixkən bolsa, meni Yəhudiyyəyə əwətkən bolsila, ata-bowilirimning kəbriliri jaylaxkən xəhərgə berip, uni yengiwxatin kurup qıksam, dedim.

⁶ Padixah (xu qaojda hanix padixahning yenida olturatti) məndin: — Səpiringgə kanqilik wakıt ketidu? Qaqan kaytip kelisən? — dəp soridi. Xuning bilən padixah meni əwətxini muwapik kərdi; mənmu uningəya kaytip kelidioqan bir wakıtini bekittim. ⁷ Mən yənə padixahın: — Aliylirioya muwapik kərünsə, manga Əfrat dəryasining u ketidiki waliylaroja meni taki Yəhudiyyəyə barəjuqə ətkili koyux toqruluk yarlik hatlirini pütüp bərgən bolsila; ⁸ Wə yənə padixahlik ormanlikioja karaydioqan Asafka mukəddəs eygə təwə boləjan kəl'əning dərwaziliri, xuningdək xəhəring sepili wə əzüm turidioqan eygə ketidioqan limlarni yasaxka kerəklik yaojaqlarni manga berix toqrulukmu bir yarlikni pütüp bərgən bolsila, dedim. Hudayimning xəpkətklik kəli üstümdə boləjaqka, padixah iltipat kilip bularning həmmisini manga bərdi. ⁹ Xuning bilən mən dəryaning u ketidiki waliylarning yenioja berip padixahning yarliklirini tapxurdum. Padixah yənə birnəqqə kəxun sərdarliri bilən atlik ləxkərlənimu manga həmrəh boluxka orunlaxturojanidi. ¹⁰ Həronluk Sanballat bilən Ammoniy Tobiya degən əməldar Israilarning mənəpətinini izdəp adəm kəptu, degən həwərnə anglap intayin narazi boldi.

Nəhəmiyaning keqisi sepilni qarlxaxka qikixi

¹¹ Mən Yerusalemoja kelip üç kün turdum. ¹² Andin keqisi mən wə manga həmrəh boləjan birnəqqə adəm ornimizdin turduk (mən Hudayimning kenglümgə Yerusalemlə üqün nemə ixlarni kilixni saləjanlik toqrısida heqkingə birər nemə demigənim). Əzüm mingən ulaədin baxka heqkəndəx ulaətmu almay, ¹³ keqisi «Jiloja kowuki»din qikip «Əjdihə buliki»oja karap mengip, «Tezək kowuki»oja kelip, Yerusalemləning buzuwətilgən sepillirini wə keydürüwətilgən kowuk-dərwazilirini kəzdin kəqürdum. ¹⁴ Yənə aldioja mengip «Bulək kowuki» bilən «Xahənə kəl»gə kəldim; lekin xu yərdə mən mingən ulaəqning ətuxikə yol bək tar kəlgəqkə, ¹⁵ keqida mən jiloja bilən qikip sepilni kəzdin kəqürüp qiktim. Andin yenip «Jiloja kowuki»din xəhərgə kirip, eygə kayttim.

¹⁶ Əməldarlarning heqkəysisi mening nəgə barəjanlikimni wə nemə kiləjanlikimni bilməy kəlixti, qünki mən ya Yəhudiylaroja, kahinlarəja, ya əmir-hakimlarəja wə yaki baxka hizmət kilidioqanlarəja heqnemə eytmiojanidim.

Nəhəmiyaning həlkni sepilni kayta selixka ilhəmlənduruxi

¹⁷ Keyin mən ularəja: — Silər bəximizoja kəlgən balayə'apətni, Yerusalemləning harabigə ayləjanlikini, sepil kəwuklirining keydürüwətilgənlikini kərdüinglar; kəlinglar, həmmimiz həkarətkə kəliwərməslikimiz üqün Yerusalemləning sepilini kaytidin yasap qikayli, — dedim. ¹⁸ Mən yənə ularəja Hudayimning xəpkətklik kəlining mening üstümdə boləjanlikini wə padixahning manga kiləjan gəplirini eytiwidim, ular: — Ornumizdin turup uni yasayli! — deyixip, bu yaxhi ixni kilixka əz kəllirini kuwəwətləndürdi.

¹⁹ Ləkin Həronluk Sanballat, hizmətkar Ammoniy Tobiya həm ərəb boləjan Gəxəm bu ixni anglap bizni zənglik kilip mənəsitməy: — Silərnəng bu kiləjəninglar nemə ix? Silər padixahka asiylək kilmakqimusilər? — deyixti.

²⁰ Mən ularəja jawab berip: — Asmanlardiki Huda bolsa bizni ələlibigə erixtüridu wə Uning kulliri boləjan bizlər kəpup kurimiz. Ləkin silərnəng Yerusalemdə heqkəndəx nəsivənglar, həqkənglar yaki yadnamənglar yok, — dedim.

2:7 «Əfrat dəryasining u kəti...» — məzkur kitabta muxu yədin baxlap «dərya» «Əfrat dəryasi»ni kərsitidu. «U kəti...» — dəryaning qərbəy taripi. «...meni taki Yəhudiyyəyə barəjuqə ətkili koyux» — yaki «...səpirimdə meni aləja sürux».

2:8 Dan. 9:25

2:10 «Tobiya degən əməldar» — ibraniy tilidə «Tobiya degən kul».

«Nəhəmiya»

Sepilni beləklərgə bəlüp ongxaqxə buyruluxi

Kona xəhərnin hərītisini kərūng

3¹ Xu qaqlə bax kahin Əliyaxib wə uning kahin kərindaxliri qopup «Koy kowuqi»ni yengiwaxtin yasap qikti; ular kowukning kanatlrini ornitip, uni Hudaqla atap muqəddəs dəp bekitti; ular «Yüzning munari» bilən «Hananiyəlnin munari» oqlıqə boləqan arilıktiki sepilni ongxaq, uni muqəddəs dəp bekitti;² Uningqla tutax kismini Yeriholuklar yasidi; yənə uningqla tutax kismini Imrining oqlı Zakkur yasidi.³ «Belik kowuqi»ni Sənaahning oqulliri yasidi; ular uning lim-kexəklirini selip, kanatlriri, taqaklriri wə baldaklriri ornatti.⁴ Uningqla tutax kismini Həkozning nəwrisi, Uriyaning oqlı Mərəmot yasidi; uningqla tutax kismini Məxəzəbəlning nəwrisi, Bərəkiyaning oqlı Məxullam yasidi. Uningqla tutax kismini Baanaahning oqlı Zadok yasidi.⁵ Uningqla tutax kismini Təkoalıklar yasidi; ləkin ularning qonglriri öz hojisinin ixini zimmisigə ilıxkə unimidi.

⁶ «Kona kowuq»ni Pasiyaning oqlı Yəhoda bilən Besodiyanning oqlı Məxullam yasidi; ular uning lim-kexəklirini selip, kanatlriri, taqaklriri wə baldaklriri ornatti.⁷ Ularning yenidiki tutax kismini Gibeonluk Məlatiya, Meronotluk Yadon həmdə Dəryaning bu qərbiy tərpidiki waliylarning baxquruxi astidiki Gibeonluklar bilən Mizpahlıklar yasidi.⁸ Ularning yenidiki tutax kismini zərgərlərdin boləqan Harhəyaning oqlı Uzziyəl yasidi. Uningqla tutax kismini huxbuy buyum yasaydıqan ətirqılərdin Hananiya yasidi. Ular Yerusalemlə sepilini taki «Kəlin tam» oqlıqə ongxaq yasidi.⁹ Ularning yenidiki tutax kismini Yerusalemlə yerimining həkimi boləqan Hurning oqlı Refaya yasidi.¹⁰ Ularning yenida, Harumafning oqlı Yədaya əzining əyining udulidiki kismini yasidi. Ularning yenidiki kismini Haxabniyaning oqlı Hattux yasidi.¹¹ Hərimning oqlı Malkiya bilən Paqat-Moabning oqlı Haxxub sepilning baxkə bir bəliki bilən «Humdanlar munari»ni yasidi.¹² Ularning yenidiki tutax kismini Yerusalemlə yerimining həkimi Hallohəxning oqlı Xallom əzi wə uning kizlriri yasidi.

¹³ «Jilqlə kowuqi»ni Hənun bilən Zanoah xəhərnin əhalisi yasidi. Ular uni yasap, uning kanatlriri, taqaklriri wə baldaklriri ornatti wə yənə «Təzək kowuqi» oqlıqə ming gəz sepilnimu yasidi.¹⁴ «Təzək kowuqi»ni Bəyt-Həkkəram yurtning baxlık Rəkabning oqlı Malkiya yasidi; ular uni yasap, uning kanatlriri, taqaklriri wə baldaklriri ornatti.

¹⁵ «Bulək kowuqi»ni Mizpah yurtning baxlık Kol-Həzəhning oqlı Xallum yasidi. U uni yasap, əgzisini yepip, uning kanatlriri, taqaklriri wə baldaklriri ornatti wə yənə xahənə baqning yenidiki Siloam kəlining sepilini «Dawutning xəhiri»din quxıdıqan pələmpəygiqlə yengiwaxtin yasidi.

¹⁶ Uningdin keyinki tutax kismini Dawutning kəbrilirining udulidiki wə uningdin keyinki sün'iy kəlgə həm uning kəynidiki «Palwanlarning əyi»gə kədər Bəyt-Zur yurtning yerimining həkimi, Azbukning oqlı Nəhəmiya yasidi.¹⁷ Uningdin keyinki tutax kismini Lawiylar — Yəni Banining oqlı Rəhum yasidi, uning yenidiki tutax kismini Keilahning yerim yurtning həkimi Həxabiya öz yurtqla wakalitən yasap qikti.¹⁸ Uning yenidiki tutax kismini ularning

3:1 «Yüzning munari» — baxkə hil təjrimilər: — «Həmeahning munari» yaki «Meahning munari». «muqəddəs dəp bekitti» — nemixkə xundək bekitidu? Uning «Koy kowuqi» dəp atilixning səwəbi bəlkim ibadəthanida sunulıdıqan kurbanlıklar (kəpinqisi koylar, əlwəttə) xu dərwəzidin xəhərgə elip kirlətti. Xunga kurbanlıqlarning kiritə yolini «muqəddəs» dəp bekitix tolimu muwəpiq idi — demək, xu dərwəzidin kurbanlıqlardın baxkə həqkəndək nərsiləni elip kiritkə bolmaytti.

3:4 «Həkozning...» — yaki «Kozning...».

3:6 «Pasiyaning oqlı Yəhoda» — yaki «Pasiyaning oqlı Yoyada».

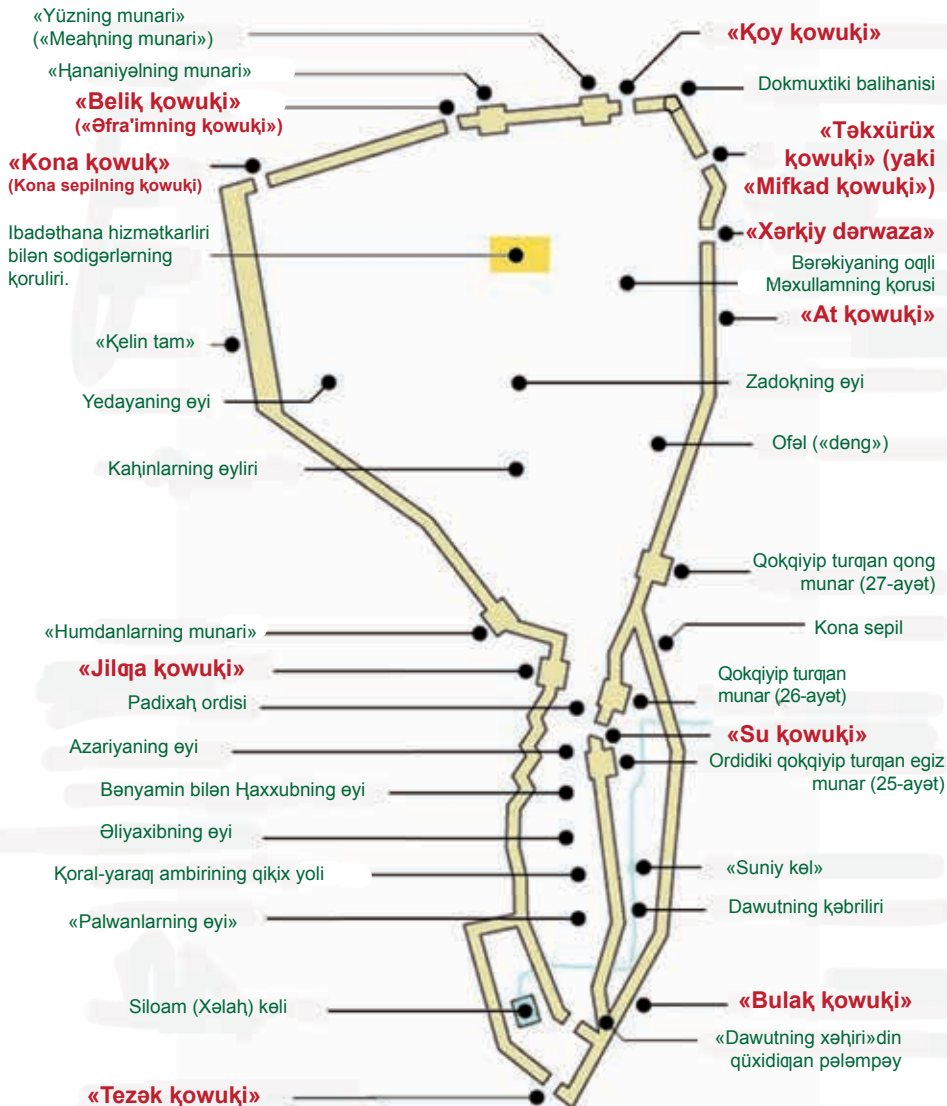
3:7 «Dərya» — Əfrat dəryasi. «Məlatiya, Meronotluk Yadon həmdə Dəryaning bu qərbiy tərpidiki waliylarning baxquruxi astidiki Gibeonluklar bilən Mizpahlıklar yasidi» — baxkə birhil təjrimisi: «Məlatiya... wə Yadon yasidi; bular Dəryaning qərbiy tərpidiki waliylar idarə kılıdıqan Gibeonluklar wə Mizpahlıklar idi».

3:8 «... ongxaq yasidi» — yaki «...suwap qikti».

3:15 «xahənə baqning yenidiki Siloam kəli» — muxu yərdə ibraniy tilida «xahənə baqning yenidiki Xələh kəli» deyilidu.

Yerusalemning qowuq-dərwaziliri

(Nəhəmiya dəwri - «Nəhəmiya» 3-babni kəring)

Yerusalemning qowuqliri (Nəhəmiya qayta qurqan) «Nəh.» 3

kerindaxliri — Keilahning ikkinçi yerimining həkimi, Henadadning oqlı Baway yasidi.¹⁹ Uning yenida, Mizpahning həkimi Yəxuyaning oqlı Ezər koral-yaraq ambiriqa qikix yolining udu-lida, sepilning doqmuxidiki yənə bir bəlikini yasidi.²⁰ Zabbayning oqlı Baruk uningdin keyinki yənə bir bəlikini, yəni sepilning doqmuxidin taki bax kahin Əliyaxibning əyining dərwasisiyiqə boləqan bəlikini kəngül koyup yasidi.²¹ Uning yenida Həkozning nəwrisi, Uriyaning oqlı Məməmot sepilning Əliyaxibning əyining dərwasisidin taki Əliyaxibning həylisining ahiriqiyə boləqan yənə bir bəlikini yasidi.²² Bulardin keyinki bir kismini İordan tüzənglikidikilər, kahinlar yasidi.²³ Bularning yenida, Binyamin bilən Həxxub öz əyining udulidiki bəlikini yasidi. Ulardin keyin Ananiyaning nəwrisi, Maaseyahning oqlı Azariya öz əyining yenidiki kismni yasidi.²⁴ Uning yenida, Azariyaning əyidin taki sepilning doqmuxiyiqə boləqan yənə bir bəlikini Henadadning oqlı Binnui yasidi.²⁵ Uning yenida, Uzaýning oqlı Palal padixah ordisinin doqmuxi, xuningdək ordidiki qokqiyip turoqan, zindan həylisining yenidiki egiz munarning udulidiki bəlikini yasidi. Uningdin keyinki bir bəlikini Paroxning oqlı Pidaya yasidi.²⁶ Əmdi Ofəldə turidoqan ibadəthana hizmətkarliri künqikix tərəptiki «Su qowuqi»ning udulidiki wə qokqiyip turoqan munarning udulidiki sepilni yasidi.²⁷ Qokqiyip turoqan qong munarning udulida Təkoaliklar taki Ofəl sepiliyiqə boləqan ikkinçi bir bəlikini yasidi.²⁸ «At qowuqi»ning yukiri bir bəlikini kahinlar hərbi öz əyining udulidiki kismni yasidi.²⁹ Imməning oqlı Zadoq ularning yenida, keyinki kismni, öz əyining udulidiki bir bəlikini yasidi. Uning yenidiki tutax kismni «xərkiy dərwasə»ning dərwasiwəni Xekaniyaning oqlı Xemaya yasidi.³⁰ Uning yenida, Xələmiyaning oqlı Hənanıya bilən Zəlafning altinqi oqlı Hənanun ikkinçi bir bəlikini yasidi; ularning yenida, Bərekiyaning oqlı Məxullam öz qorusining udulidiki bir bələkni yasidi.³¹ Uning yenida, xu yərdin tartip ibadəthana hizmətkarliri bilən sodigərləning qoruliridin etüp, «Təxürux qowuqi»ning udulidiki sepil doqmuxining balihanisiyiqə boləqan bəlikini zərgərlərdin boləqan Malkiya yasidi.³² Doqmuxning balihanisi bilən «Qoy qowuqi»ning arilikidiki bələkni zərgərlər bilən sodigərlər yasidi.

Sanballatning hapa boluxı wə məshirə kılıxı

4¹ Xundak boldiki, Sanballat bizning sepilni yengiwaxtin onxawatkanlikimizni anglap qəzəplini, qəhri bilən Yəhədalarnı məshirə kildi.² U öz kərindaxliri wə Samariyə qoxuni aldida: — Bu zəip Yəhədalər nəmə kiliwatidu? Ular əzlrini xundak mustəhkəmliməkqu? Ular kurbanliklarnı sunmaqqu? Ular bir kün iqidə püttürüxməkqu? Topa dəwiliri iqidin köyüp kətkən taxlarnı kolap qikrip ularə jan kirgüzəmdikən? — dedi.³ Uning yenida turuwatqan Ammoniy Tobiya: — Ular hərkanqə yasisimu, bir tülkə sepilning üstigə yamixip qikşa, ularning tax temini ərüwetidu! — dedi.

Nəhəmiyaning duası

⁴ — I Hudayimiz, kulak selip angliqaysən, kəmsitilməktimiz, ularning kıləqan həqarətlirini öz bəxiqə yanduroqaysun; ularni tutkun kılıp elip beriləqan yəqə yurttə həkning oljisiqə

3:18 «Baway» — yaki «Binnui».

3:21 «Həkozning nəwrisi» — yaki «Kozning nəwrisi».

3:26 «İbadəthana hizmətkarliri» — ibraniy tilidə «Nətanıylar».

3:31 «udulidiki sepil doqmuxining balihanisiyiqə» — yaki «udulidiki sepil doqmuxiyə qikix yoliyiqə» yaki «udulidiki sepil doqmuxidiki pələmpəyigə».

4:2 «Ular əzlrini xundak mustəhkəmliməkqu?» — yaki «ular öz məyliqə xundak ketiwərsə bolamdu?» yaki «əzlrigə tayinip bu ixi kıləlamdu?». Tekistning ibraniy tilini qüxinix sə təs. «Topa dəwiliri iqidin köyüp kətkən taxlarnı kolap qikrip ularə jan kirgüzəmdikən?» — bu məshirə səzliri iqidə bir-birigə zit kəlidəqan ıxlar bar. Qariqəndə, gərqə Sanballat mazaq kıləqini bilən, uning quruluqə boləqan qəzipi uningda bu ix püttürülüxi mumkin, degəndək birhil qorqunqning barliqiyə ispat bolidu.

«Nəhəmiya»

aylanduroqaysun! ⁵ Ularning kəbihlikini yapmioqaysən, gunahliri aldingdinmu eqürüwetil-misun; qünki ular sepilni ongxawatkanlarning kengligə azar bərdi!

⁶ Xundaktimu sepilni yengiwaxtin ongxawərduk; uni ulap, egizlikini yerimioqa yətküzduk; qün-ki kəpqilik kəngül qoyup ixlidi.

Düxmənlərnin toskunluk wə buzəqunqilik kiliqxə kəstlixi

⁷ Xundak boldiki, Sanballat, Tobiya, Ərəblər, Ammoniyar, Axdodluqlar Yerusalemlə sepil-lirini yengiwaxtin ongxax quruluşining yənila elip beriliwatkanlığını, sepil bəsüklirinin etiwetilgənlikini anglap kattik oğazəpkə kelixti-də, ⁸ birliktə Yerusalemlə hujum kilip uningda kalaymikanqilik tuqduruxni kəstləxti. ⁹ Xunga biz Hodayimiozə iltija kilduk həm ularning səwəbidin keqə-kündüz kəzətpi qoyup, əzlimiz ularin mudapiələnduk.

¹⁰ Bu qaoqda Yəhudiyaqikilər: — İxqi-həmmallar halidin kətti, xuningdək qalma-kesək əhlətlər yənila nəhayiti kəp, biz sepilni ongxaxkə həttə sepiləqimu yekinxalimduk! — deyixti. ¹¹ Xuning bilən bir wəqittə düxmənlirimiz: — Ular səzməstə, ular kərməstə, ularning arisioqa kiriwelip ularni əltürüp, quruluşni tohtitiwetimiz! — deyixti.

¹² Wə xundak boldiki, ularning ətrapida turuwatkan Yəhudalar mu yenimiozə on kətim ke-lip: — Kaysi tərəpkə kərisanglar, ular xu tərəptin kelip silərgə hujum kilməqil! — dəp həwər yətküzüxti. ¹³ Xunga mən həlkəni jəmət-jəmət boyiqə, kəlioqa kiliq, nəyzə wə okyalirini elip, sepili pəs boləqan yaki hujumioqa oquq turəqan yərlərdə sepilning arqisida kərawulluqta turuxkə kəydum. ¹⁴ Kəzdin kəqürüp qikkəndin keyin ornumdin kəpup mətiwərlər bilən əməldarlar wə bəxkə həlkə: — Ularin kərkənglar; uluq wə dəhşətlik Rəbni esinglarda tutunglar, əz kəringəxlirənglar, oquq-kizlirənglar, ayallirənglar wə əy-makanənglar üqün jəng kilinglar, de-dim.

Bir tərəptin ixləx, bir tərəptin mudapiəlinix

¹⁵ Xundak boldiki, əzlimiz suyikəstini bilip qəlanlikimiz düxmənlərnin kulikioqa yetip barəq, xuningdək Huda ularning suyikəstini bitqit kiləq, biz həmmimiz sepiləqa kəytip, hər birimiz əslə ix ornimizdə ixni dawamlaxturawərduk.

¹⁶⁻¹⁷ Ənə xu qaoqdin bəxlap hizmətkərlirimiz yərimi ix bilən boldi, yərimi kəlioqa nəyzə, kəlkən, okya tutkən, dobuləqa-sawut kiygən həldə yürüxti. Sərdar-əməldarlar sepilni ongxawatkan bərlək Yəhuda jəmətidikilərnin arqisida turdi. Həm yūklərnə toxuwatkanlar həm ularəqa yūq artiwatkanlar mu bir kəlidə ixləp, bir kəlidə yəraqilərnə qing tutuxkəni di. ¹⁸ Təmqilərnin hər biri bəllirigə kiliq-hənərlirini askən həldə sepilni yasawatatti; kanayqi bolsa yenimda turatti. ¹⁹ Mən mətiwərlər, əməldarlar wə bəxkə həlkə: — Bu quruluş nəhayiti qong, dairisi kəng; biz həmmimiz sepildə bələk-bələklər boyiqə tərkiyilip ixləp, bir-birimizdin yirək turuwatimiz. ²⁰ Xunga məyli kəyərə bəlunglar, kanay awazini anglisanglarla, biz bərxu yərgə kelip yəqilinglar; Hodayimiz biz üqün jəng kəlidu, — dedim.

²¹ Biz ənə wə tərkiyə ixliduk; həlkənin yərimi tənq atkəndin tərpi yultuz kikkəwə nəyzilərnə qing tutup turuxti. ²² U qaoqda mən yənə həlkə: — Həmməylən əz hizmətkəri bilən kəqini Yerusalemlə kirip ətküzsun, xundak bolsa ular kəqisi bizning muhəpizətqilikimizni kəlidu, kəndüzi ixləydu, dedim. ²³ Xundak kilip ya mən, nə kəringəxlirim, ya hizmətkərlirim yaki mənə əgəxkən muhəpizətqilərnin həqkəyisi kiyimlərnə selixmidi; hər biri həttə suqə bəraqəndimə əzining yəraqilərnə eliwalatti.

4:12 «kaysi tərəpkə kərisanglar, ular xu tərəptin kelip silərgə hujum kilməqil» — əslə ayətnin kəqürülməsi kəmtük boləqə, mənisi jəyidə qikix təs bolup kəldi; xunga muxu Yəhudiylərnin eytən səzilirinin bərnəqə hil tərjimiləri bərx. Ləkin əsəy mənirinin həmmisi düxmənlərnin hər tərəplimə kəstləxlirini kərsitdu.

4:20 Mis. 14:25; Kə. 1:30; 28:7

4:23 «hər biri həttə suqə bəraqəndimə əzining yəraqilərnə eliwalatti» — yaki «hər biri onq kəlidin yəraqilərnə

Namratlarning nalisi

5¹ U qaroqda halayik wə ularning hotunliri öz kerindaxliri boləqan Yəhūdalar üstidin xikayət kīlip kattik dad-pəryad kətürüxti. ² Bəzilər: — Biz wə oqul-kizlirimizning jan sanimiz kəp, kün kəqüriximiz üqün toyoqudək axlik almisak bolmaydu, deyixti. ³ Yənə bəzilər: — Biz aqarqilikta qaloqan waqtimizda axlik elip yəymiz dəp etizlirimiz, üzümzarliklirimizni wə əylirimizni rəniqə berixkə məjbur bolduk, deyixti. ⁴ Wə yənə bəzilər: — Padixahning etizlirimiz wə üzümzarliklirimiz üstigə saləqan baj-seliki tapxuruxka pul kərz alduk. ⁵ Gərqə bədənlimiz kerindaxlirimizning bədənligə, pərzəntlirimiz ularning pərzəntligə ohxax bolsimu, lekin oqul-kizlirimizni kul-dedək boluxka tapxurmay amalimiz bolmidi; əməliyəttə kizlirimizdin bəziliri allikaqan dedək bolupmu kətti; ularni bədəl tələp hərlükkə qikirixka kurbimiz yətmidi, qünki bizning etizlar wə üzümzarliklirimiz hazır baxkılarning kolididur, — deyixti.

Nəhəmiyaning mətiwərlər bilən mənsəpdarlarni qəzəp bilən əyiblixi

⁶ Mən ularning dad-pəryadlirini wə eytkən bu gəplirini angliqəndin keyin kattik qəzəpləndim. ⁷ Kənglumdə birər kūr oyliniwəloqəndin keyin, mətiwərlər bilən əməldarlarni əyiblər: — Silər öz kerindaxliringlarəqa kərz berip ulardin əsüm alidikənsilər-hə! — dəp tənbiq bərdim. Andin ularning səwəbidin qong bir yiqin eqip. ⁸ ularni: — Biz küqimizning yetixiqə yat taipilərgə setiwetilgən kerindiximiz Yəhūdalarıni qayturup setiwəlduk, lekin silər bi-zni ularni qayturup setiwəlsun dəp kerindaxliringlarni yənə setiwətməqki boluwatamsilər? — dəp əyibliwidim, ular dəydiqən gəp tapalmay, xük turup qaldi. ⁹ Andin mən ularəqa yənə: — Siləning bu kīloqininglar qamlaxmaptu. Silər düxmənlimiz boləqan taipilər aldidə bi-zni ahanətkə qaldurmay, Hudayimizning kərkunqida mangsanglar bolmasmidi? ¹⁰ Mənmü, kerindaxlirim wə hizmətkarlim ularəqa pul wə axlik ətnə berip turup əsüm alsak alattuk! Silərdin ətünimən, mundaq əsüm elixtin wəz kəqəyli. ¹¹ Ətünüp qalay, silər dəl bügün ularning etizlirini, üzümzarlik, zəytunzarlik wə əylirini qayturup beringlar, wə xuningdək silər ular-din ündürüwəloqan pul, axlik, yengi məy-xarab wə yengi zəytun maylirining əsümini ularəqa qayturup beringlar, dedim. ¹² Ular: — Qayturup berimiz, əmdi ulardin həq əsüm almaymiz; sili nemə desilə, biz xundaq kīlimiz, deyixti. Mən kaqınlarni qakirtip kelip, ularni bu wədə boyiqə xundaq ijra kīlixka kəsəm iqqüzdü. ¹³ Mən tonumning pexini kəkəp turup: — Kim muxu wədini ada kīlmisa, Huda xu yol bilən uning əzini öz əyidin wə mal-mülkidin məhrum kīlip kəkəwətsun! Xu yol bilən uning həmmə nemisi kīrukədilip qaloquqə kəkəwətsun! — dedim. Pütkül jamaət birdək: «Amin!» deyixti həm Pərwədigarəqa Həmdusana okuxti. Andin kəpqilik xu wədisi boyiqə deqinidək kīlixti.

qüxürüxmidi» yaki «hərbirəylən pəkət uyuyənoqandila kiyimlirini salati». Əyni tekst kəmtüktək kərünidu.

5:4 «Padixahning etizlirimiz wə üzümzarliklirimiz üstigə saləqan baj-seliki tapxuruxka pul kərz alduk» — yaki «padixahning baj-seliki tələkə etizlirimiz wə üzümzarliklirimizni rəniqə berip pul kərz alduk».

5:7 Mis. 22:24

5:10 «Mənmü, kerindaxlirim wə hizmətkarlim ularəqa pul wə axlik ətnə berip turup əsüm alsak alattuk» — baxka birhil təjmis: — (1) «mənmü, kerindaxlirim, hizmətkarlimmu ularəqa pul wə axlik ətnə berip turuwatimiz» yaki: — (2) «mənmü, kerindaxlirim, hizmətkarlimmu ularəqa pul wə axlik ətnə berip turaylı».

—Nəhəmiyaning harakteri bək səhiy boləqəqə, bəlkim əsümsiz ətnə-kərzni kəp bərgən boluxi mümkün idi. Uning üstigə, kerindaxlarəqa ətnə berip əsüm elix Musa pəyoqəmbərgə nazil kīlinəqiniqə hiləpik («Mis.» 22:25, «Pənd.» 15:5). Xunga bu ikkinqi hil təjimini toqrə əməs, dəp kəraymiz. «mundaq əsüm elixtin wəz kəqəyli» — yaki «muxundaq kərzgə rəni elixtin wəz kəqəyli».

5:11 «...bügün ularning etizlirini, üzümzarlik, zəytunzarlik wə əylirini qayturup beringlar...» — muxu etiz katarlik mülüklər əslidə kərz-ətnilərgə «rənə» süpitidə qoyuləqan bolup, kərz igiliri ularni tartiwəloqan bolsa kərak. «pul, axlik... wə yengi zəytun maylirining əsümini» — ibrəniy tilidə «pul, axlik, ...wə yengi zəytun maylirining yüzidin biri» yaki «əsumi bir pirsənt» — kəndək təjima kīlinixtin kət'ignəzər, muxu səzər qəqum əsumning əzini kərsitixi kərak.

5:12 «Mən kaqınlarni qakirtip kelip, ularni ... xundaq ijra kīlixka kəsəm iqqüzdü» — kaqınlar əslidə kərz igiliri əməs; ularning məs'uliyiti baxkılarning xu wədini ada kīlixqə nazarətqilik kīlittin ibarət idi. Əslidə kaqınlar əsüm berix toqruluk müqəddəs kanun-bəlgilimiləni bilixi kərak idi, xundakla bundək wəziyətkə yol qoymasliki kərak idi.

«Nəhəmiya»

Pak-diyantlik wə addiy-sadda Nəhəmiya

¹⁴ Xuningdək, Yəhudiya zeminida ularoşa waliy boluxka tiklängən kündin buyan, yəni padixah Artahxaxtaning yigirminqi yilidin ottuz ikkinqi yiliojiqə boləqan on ikki yil iqidə nə mən, nə mening uruk-tuəqanlirim waliyliq nenini heq yemiduk. ¹⁵ Məndin ilgiri waliy boləqanlar həlkəqə eoqirqilik selip, ular din kündilik axlik, məy-xarab wə xuningdək kirik xəkəl kümüx elip kəlgənikan; hətta ularning hizmətkarlırimu həlkning üstidin hokukwazlik kiliq kəlgənikan. Ləkin mən Hudadin kərkidoqinim üqün undak kilmidim. ¹⁶ Mən dərwəqə sepilning quruluşiojila beriləqəqə, biz hətta birər etiznimu setiwalmiduk; mening barlik hizmətkarlırimmu quruluşta ixləxəqə xu yərgə yioqilatti. ¹⁷ Ətrapimizdiki yat əllərdin bizning yenimizəqə kəlgənlərdin bələk, mening bilən bir dastihəqanə ojiqə yəydioqanlar Yəhudiylar wə əməldarlərdin bir yüz əllik kixi idi. ¹⁸ Hərküni bir kala, hillənoqan altə qoy təyyarlinatti, yənə mənə bəzi uqar quxlar təyyarlinatti; hər on kündə bir kətim hərhil mōl məy-xarab bilən təminlinatti. Xundak bolsimu mən yənə «waliy neni»ni tələp kilmidim; qünki quruluş İxi həlkning üstidiki eoqir yük idi.

¹⁹ — Ah Hudayim, mən muxu həlk üqün kəloqan barlik iximni yad ətkəysən, mənə xapaət kərsətkəysən!..

Sanballatning quruluşka toskunluk kiliş suyiqəsti

⁶ ¹ Xundak boldiki, Sanballat, Tobiya, ərəb boləqan Gəxəm wə düxmənlimizning qəloqan kismi mening sepilni yengiwaxtin onxap qikəkanlıqimni, sepilning əmdi bəsüklirining kəlmioqanlıqini anglap (ləkin u qəoqda mən tehi sepil kəwuklırining qənatlırini ornatmioqanidim), ² Sanballat bilən Gəxəm mənə: — Kəlsila, biz Ono tüzlənglikidiki Kəfirim kəntidə kəruşəyli! — dəp adəm əwətipu. Əməliyəttə ular mənə kəst kilməqəqə ikən. ³ Xungləxka mən əlqilərnə əwətip: — Mən uluq bir ix bilən xuqulliniwatkanlıqimdin silər tərəpkə qüxməymən. Mən kəndəqmu silərnə qəxingləroqə barimən dəp, ixni taxlap uni tohtitip qəoyay? — dedim.

⁴ Ular uda tət kətim muxu tərəkidə adəm əwətti, mən hər kətim xundak jawap bərdim. ⁵ Andin Sanballat bəxinqi kətim xu tərəkidə əz hizmətkərioqə pəqətlənmigən hətni kəlioqə tutkuzup əwətipu. ⁶ Həttə: «Hərkəysi əllər arisida mundaq bir gəp tərkiqil yüridu, wə Gəxəmmu xundak dəydu: — Sən wə Yəhəudalar birgə isyan kətürməqəqə ikənsilər; xunga sən sepilnimu yengiwaxtin onxəxka kirixipsən; eytixləroqə kərioqanda sən əzüngni ularoşa padixah kilməqəqə ikənsən. ⁷ Sən yənə Yerusalemda əzüng toqıruluq: «Mana, Yəhədiyədə əzimizning bir padixahimiz bar!» dəp jar selip təxwəq kilişka birnəqəqə pəyoqəmbər qəoyupsən. Əmdi bu gəplər səsiz padixahning kulioqə yetip bayan kilinidu. Xunga, kəlgin, biz birlikdə məslihlətləxiwalayli» deyilgənikan.

⁸ Mən uningə: «Sən eytkən ixlər həqəqəqan kilinoqan əməs; bular bəlkə əz kənglündin oydu-rup qikəroqining, halas» dəp jawap qəyturdum. ⁹ Əməliyəttə, ular: «Muxundak kilsək ularning kəli məoqdursizlinip, quruluş ixni ada kəlinmay qəlidu!» dəp oylap bizni kərkətməqəqə idi. — «Əmdi mening kolumni ixtə təhimu küqləndürgəysən!».

Yəloqan pəyoqəmbər Xəmayaning təhdit selixi

¹⁰ Məhətabəlning nəwrəsi, Deləyaning oqqli Xəmayə əzini əz əyigə kəmiwəloqanidi; mən uning əyigə kəlsəm u: — Biz Hudaning əyidə, ibadəthanəning iqidə kəruşəyli wə ibadəthanəning dərwəza qənatlırini etip qəoyayli; qünki ular seni əltürgili kəlidu; xübhəsiszki, kəqisi kəlip seni

5:15 «kirik xəkəl kümüx» — «xəkəl» eoqirlik miktari, bir xəkəl kümüx bolsa bəlkim 11.4 gram idi. Muxu yərdə «kirik xəkəl» bəlkim hərküni həlkətin əloqan pulni kərsitixi mumkin.

5:19 Nəh. 13:22

6:2 «Kəfirim kəntidə» — yəki «kəntlərnəning biridə».

6:6 «Gəxəm» — ibrəniy tilida muxu yərdə «Gəxmu» — Gəxəmmə yənə bir xəkli.

əltürməkqi boldi! — dedi..

¹¹ Mən: — Manga ohxax bir adəm kəndəkmü kəqip kətsun? Məndək bir adəm jenimni kütquzimən dəp kəndəkmü ibadəthanioqa kiriwaləjudəkmən? Mən hərgiz u yərgə kiriwalməymən! — dəp jawap bərdim. ¹² Qünki mən kərisam, uning Huda tərpidin əwətilgən əməs, bəlki Tobiya bilən Sanballat tərpidin setiwelinip, manga zəyan yətküzməkqi bolup bu bəxarət bərgənlikigə kəzüm yətti. ¹³ Uni setiwelixidiki məksət, meni kərkətpup, xularning dəginidək kəlozup gunah kəlduruxtın ibarət idi. Xundək kəloqan bolsam, namimni buləp meni kərilaxkə xikayət kəlalaydiqan bolatti..

¹⁴ — «Aħ Huda, Tobiya bilən Sanballatni esingda tutup, ularning kəloqanlirioqa yarixa əz bəxioqa yanduroqəysən, xundəklə meni kərkətməkqi boləqan ayal pəyoqəmbər Noadiya bilən bəxkə pəyoqəmbərləningmu kəloqanlirini əz bəxioqa yanduroqəysən!».

Kayta ongxaxning tamamlinixi

¹⁵ Elul eyining yigirmə bəxinqi künə sepil pütüti, pütün kəruluxkə əllik ikki kün wəqit kətti.

¹⁶ Xundək boldiki, düxmənlimiz buningdin həwər tapti wə ətrapimizdiki bərlək əllər kərkəp ketixti; əz nəziridə həywiti bək qūxūp kətti wə bu kəruluxni Hudayimizning Əzi elip bəroqan ix ikənlikini bilip yətti. ¹⁷ Xu künlərdə Yəhədiyədiki mətiwərlər Tobiyaqə nuroqun hət yazdi, Tobiyamu ularqə jawabən daim hət yezip turdi. ¹⁸ Qünki Yəhədiyədə Tobiyaqə bəqlinip kəlip, kəsəm iqlən nuroqun kixilər bəridi; qünki u Arahning oqlı, Xekaniyaning küyoqlı idi, həmdə uning oqlı Yohənan Bərekiyaning oqlı Məxullamning kəzini hotunlukkə aləqanidi.

¹⁹ Xuningdək ular yənə mening əldimda pat-pat Tobiyaning yaxhi ixlirini tiləqə elip kəyuxatti həm mening gəplirimnimu uningə yətküzup turuxatti; Tobiya bolsa manga pat-pat təhdit selip hət yezip turatti.

Hənanı bilən Hənanıyaning birliktə bəxkəruuxkə kəyuluxi

7¹ Sepil ongxilip bolup, mən dərwəzilərnə ornitip, dərwəziwənlərnə, qəzəlkəxlərnə wə Lawiylərnə bəkitip təyinligəndin keyin xundək boldiki, ² Mən inim Hənanı bilən kəl'ə sərdari Hənanıyani Yərusəlemnə bəxkəruuxkə kəydum; qünki Hənanıya ixənqlik adəm bolup, Hudadin kərkəxtə kəp adəmlərdin exip kətətti. ³ Mən ularqə: — Kün issioquqə Yərusəlemnə kəwukliri eqilmisun; kəwuklarning kənatliri etilgəndə, bəldəklər təqəloqan wəqitliridimu dərwəziwənlər yenidə turup kəzət kəlisun; xuningdək Yərusəlemnə turuwatqənlərdin kərawullər kəzət nəwətlirigə kəyulup bəkitilsun; hərbi adəm əzining bir kəzətiqə məs'ul bolsun, xundəklə hərbiyənin kəziti əz əyining udulidə bolsun, dəp tapilidim. ⁴ Xəhər qəng həm kəngri boləqini bilən əhələ az, əylər təhi selinmioqanidi.

6:10 «Xəməyə əzini əz əyigə kəmiwəloqanidi — əzini kəmiwelixning səwəbi enik əməs; «rəsimiy napək» boləqanliqı yəki kəsəm iqlənliki səwəb boləqan boluxi mummkin.

6:13 «Xundək kəloqan bolsam, namimni buləp meni kərilaxkə xikayət kəlalaydiqan bolatti» — Sanballat wə Tobiyaning bu əqli heli həylə-mikirlək idi. Nəhəmiya kəhən əməs; xungə (1) u ibadəthanioqa napək həldə yəki əhtiyətsizlik bilən kirsə gunah ətküzüxi mummkin idi; (2) «mukəddəs jay»ning əziqə kərgən bolsa gunahı təhimu əqir bolatti; kəysilə əhwalda bolsun əz həlki əldidiki nam-abruyi qūxkən bolatti wə xuning tūpəylidin kərulux ixi tohtitiləqan bolatti.

7:2 «inim Hənan» — Nəhəmiyaning inisi 1:2, 3də tiləqə elinidu. «Mən inim Hənanı bilən .. Hənanıyani Yərusəlemnə bəxkəruuxkə kəydum» — Yərusəlemnə bəxkəruuxkə adəmlərnə kəyux, Nəhəmiyaning Artəhxəxtəning yenioqa kəytməkqi ikənlikini kərsitixi mummkin (2:6ni kərüng). «Hənanıya ixənqlik adəm bolup...» — ibrəniy tilidə «u ixənqlik adəm bolup...». Bəzi əlimlər «u» Hənanini kərsitidu, dəp kəraydu.

7:3 «dərwəziwənlər yenidə turup kəzət kəlisun» — ibrəniy tilidə «ular yenidə turup kəzət kəlisun». «xuningdək Yərusəlemnə turuwatqənlərdin kərawullər kəzət nəwətlirigə kəyulup bəkitilsun; hərbi adəm əzining bir kəzətiqə məs'ul bolsun, xundəklə hərbiyənin kəziti əz əyining udulidə bolsun, dəp tapilidim» — bəxkə birhəl tərcimisi: «xuningdək Yərusəlemnə kəwukliri qūx wəqətdə oquq turmisun; kəwuklər etilgəndə, bəldəkləri təqəloqanidə dərwəziwənlər yenidə turup kəzət kəlisun; Yərusəlemnə turuwatqənlərdin kərawullər elinip, kəzət nəwətlirigə kəyup bəkitilsun; bəzilər ələhədə nəwəttiki kəzəttə tursun, bəzilər əz əyining udulidə kəzəttə tursun». Yənə bəxkə bərnəqqə həl tərcimiliri uqrixə mummkin.

«Nəhəmiya»

Birinqi kətim kaytip kəlgən Yəhudiylar

«Əzra» 2:1-35ni kərüng

⁵ Hudayim kənglümgə mətiwərlər, əmədarlar və həlkning hər birini nəsəbnamisi boyıqə royhətkə elixka ularni yioyix niyitini saldı. Mən awwal birinqi kətim kaytip kəlgən adəmlərnəng nəsəbnamisini taptım, uningda mundak pütülgənidi: —

⁶ Təwəndikilər Yəhudiya əlksidikilərdin, əsl Babil padixahı Nebokədnəsar təripidin sürgün kılinoqanlardin, Yerusalemlə Yəhudiyağə qikip, hər biri öz xəhirlirigə kətti: —

⁷ Ular Zərubbabəl, Yəxua, Nəhəmiya, Azariya, Raamiya, Nəhamani, Mordikay, Bilxan, Mispəre, Bigway, Nəhum və Baanəhlər billə kaytip kəldi. Əmdi İsrail həlkning iqidiki ərkəklərnəng sani təwəndikiqə: —

⁸ Paroxning əwladliri ikki ming bir yüz yətmix ikki kixi; ⁹ Xəfatiyaning əwladliri üç yüz yətmix ikki kixi; ¹⁰ Arahning əwladliri altə yüz yətmix bəx kixi; ¹¹ Paəat-Moabning əwladliri, yəni Yəxua bilən Yoabning əwladliri ikki ming səkkiz yüz on səkkiz kixi; ¹² Eləmnəng əwladliri bir ming ikki yüz əllik tət kixi; ¹³ Zəttuning əwladliri səkkiz yüz kırık bəx kixi; ¹⁴ Zəkkayning əwladliri yəttə yüz atmix kixi; ¹⁵ Binnuiyning əwladliri altə yüz kırık səkkiz kixi; ¹⁶ Bibayning əwladliri altə yüz yigirmə səkkiz kixi; ¹⁷ Azgadning əwladliri ikki ming üç yüz yigirmə ikki kixi; ¹⁸ Adonikəmnəng əwladliri altə yüz atmix yəttə kixi; ¹⁹ Bigwayning əwladliri ikki ming atmix yəttə kixi; ²⁰ Adinəng əwladliri altə yüz əllik bəx kixi; ²¹ Həzəkiyaning jəmətidin boləqan Aternəng əwladliri toqsan səkkiz kixi; ²² Həxumning əwladliri üç yüz yigirmə səkkiz kixi; ²³ Bizayning əwladliri üç yüz yigirmə tət kixi; ²⁴ Hərifning əwladliri bir yüz on ikki kixi; ²⁵ Gibeonning əwladliri toqsan bəx kixi; ²⁶ Bəyt-Ləhəmlilər bilən Nitəfalıklar jəmiy bir yüz səksən səkkiz kixi; ²⁷ Anatətluklar bir yüz yigirmə səkkiz kixi; ²⁸ Bəyt-Azməwətlilər kırık ikki kixi. ²⁹ Kiriət-yearimliklər, Kəfirəhliklər və Bəərotluklar bolup jəmiy yəttə yüz kırık üç kixi; ³⁰ Raməhliklər bilən Gəbalıklar jəmiy altə yüz yigirmə bir kixi; ³¹ Mikməxlilər bir yüz yigirmə ikki kixi; ³² Bəyt-Əllilər bilən ayiliklər jəmiy bir yüz yigirmə üç kixi; ³³ İkkinqi bir Nebodikilər əllik ikki kixi; ³⁴ İkkinqi bir Eləmnəng əwladliri bir ming ikki yüz əllik tət kixi; ³⁵ Hərimning əwladliri üç yüz yigirmə kixi; ³⁶ Yeriholuklar üç yüz kırık bəx kixi; ³⁷ Lod, Hədid və Ononəng əwladliri jəmiy yəttə yüz yigirmə bir kixi; ³⁸ Sinaəhning əwladliri üç ming toqquz yüz ottuz kixi.

Kaytip kəlgən kahinlar və Lawiylar

«Əzra» 2:36-42ni kərüng

³⁹ Kahinlarning sani təwəndikiqə: — Yəxua jəmətidiki Yədayanəng əwladliri toqquz yüz yətmix üç kixi; ⁴⁰ Immərnəng əwladliri bir ming əllik ikki kixi; ⁴¹ Paxhurning əwladliri bir ming ikki yüz kırık yəttə kixi; ⁴² Hərimning əwladliri bir ming on yəttə kixi.

⁴³ Lawiylarning sani təwəndikiqə: — Hodwəhning əwladliridin, yəni Yəxua bilən Kadmiyəlnəng əwladliri yətmix tət kixi.

⁴⁴ Qəzəlkəxlərdin: — Asəfnəng əwladliri bir yüz kırık səkkiz kixi.

7:6 «Təwəndikilər... əsl Babil padixahı Nebokədnəsar təripidin sürgün kılinoqanlardin...» — bu tizimlik bilən «Əzra» 2-bəbtiki tizimlik otturisi adəmlərnəng isimliri, sani və tizimlik tərtipdə bəzidə əzrak pərkələr bar. Bu pərkələr ikki tizimliknəng həqiqət ikənlikigə təhimu ispat beridu. İkkinqi tizimlikni Yerusalemdə, birinqi tizimlikni Babildə kıləqan boluxi mumkin. İkkinqi tizimlik ahiridə Yerusaleməyə yetip kəlip olturaklaxkanlarni kərsitidu; birinqi tizimlikdə hatiriləngən bəziliri xübhəsiszki, keyin niyitidin eynip, Yerusaleməyə barmay kəloqan yəki barəjandin keyin, yəni Babiləyə kaytip kətkənidi; xundəklə Yerusaleməyə kaytix yolidə əlgənlər boluximu mumkin. Əslidiki tizimlikdə hatirilənmigən boləsimu, ləkin keyin Yerusaleməyə barimən dəp «kaytix»kə kətnaxkanlarmu bar boləsa kəreək; ular ikkinqi tizimlikdə hatiriləngən.

7:6 Əzra 2

7:24 «Hərif» — «Əzra» 2:18də «Yorəh».

7:25 «Gibeon» — «Əzra» 2:20də «Gibbar».

7:37 «Lod, Hədid və Ononəng əwladliri...» — yəki «Lədluklar, Hədidliklər və Onəluklar...».

7:43 «Hədwəh» — «Əzra» 2:40də «Hədwəyiya».

«Nəhəmiya»

⁴⁵ Dərəwaziwənlərnin nəsliyin: — Xalluynin əwladliri, Aterinin əwladliri, Talmonnin əwladliri, Akkubnin əwladliri, Hatitanin əwladliri bilən Xobaynin əwladliri jəmiy bir yüz ottuz səkkiz xixi.

Qaytip kəlgən mükəddəs jay wə xah jəmətidiki hizmətkarlar
«Əzra» 2:43-58ni körüng

⁴⁶ Ibadəthana hizmatkarliri təwəndikiqə: — Zihaning əwladliri, Hasufaning əwladliri, Tabbaotning əwladliri. ⁴⁷ Kirosning əwladliri, Siyaning əwladliri, Padonning əwladliri, ⁴⁸ Libanahning əwladliri, Həgabəhning əwladliri, Xalmayning əwladliri, ⁴⁹ Hənaning əwladliri, Giddəlning əwladliri, Gəhərnin əwladliri, ⁵⁰ Reayahning əwladliri, Rəzinning əwladliri, Nikodaning əwladliri, ⁵¹ Gazzamning əwladliri, Uzzaning əwladliri, Pasiyaning əwladliri, ⁵² Bisayning əwladliri, Məunimning əwladliri, Nəfussəsimning əwladliri, ⁵³ Bəkbukning əwladliri, Həkufaning əwladliri, Harhurning əwladliri, ⁵⁴ Bəzlitning əwladliri, Məhidaning əwladliri, Harxaning əwladliri, ⁵⁵ Bərkosning əwladliri, Sisəraning əwladliri, Təməhning əwladliri, ⁵⁶ Nəziyaning əwladliri bilən Hatifaning əwladliridin ibarət.

⁵⁷ Sulaymanning hizmətkarlarining əwladlirining sani təwəndikiqə: – Sotayning əwladliri, Sofəratning əwladliri, Peridaning əwladliri, ⁵⁸ Yaalaning əwladliri, Darkonning əwladliri, Giddəlning əwladliri, ⁵⁹ Xəfətiyaning əwladliri, Hattilning əwladliri, Pəkərat-Həzzibaimning əwladliri bilən Amnonning əwladliridin ibarət. ⁶⁰ İbadəthana hizmətkarliri wə Sulaymanning hizmətkari boləqlarların əwladliri jəmiy üq yüz toksan ikki kixi.

Kelip qikixi naenik kixilər
«Əzra» 2:59-63

⁶¹ Təvəndiki kixilər Təl-Melah, Təl-Harxa, Kerub, Addon, Immərdin kəlgən bolsimu, ləkin ular əzlrining ata jəmətining yaki nəşəbining Israil adimi ikənlikini ispatlap bərləmidi. ⁶² Bular Delayaning əwladliri, Tobiyaning əwladliri və Nikodaning əwladliri bolup, jəmiy altə yüz kirik ikki kixi; ⁶³ Kaħinlardan Habayaning əwladliri, kozning əwladliri bilən Barzillayning əwladliri bar idi; Barzillay Gileadlik Barzillayning bir qızini aloqaqqa ularning eti bilən atalojanidi. ⁶⁴ Bular jəmətining nəşəbnamisini izdəp tapalmidi; xunga ular «napak» həşablinip kaħinlikdən qaldurildi. ⁶⁵ Waliy ularəqa: — Urim və tummimni kətürgüqi kaħin arimizda hizməttə boləquqə «əng mukəddəs yiməklərkə»gə eoqiz təgküzməysilər, dedi.

7:46 «ibadəthana hizmətkariləri» — ibranıy tilida «Nətinıylar». Mənisı bəlkim «beoıxlanəqanlar». Ularınıg əjdadlırı bəlkim «Gibeonluklar» idi. «Yəxua» 9:27ni və «1Tar.» 9:2ni kəring.

7:47 «Siya» — «Əzra» 2:47də «Siyahə».

7:52 «Nəfussəsım» — «Əzra» 2:50də «Nəfussım».

7:54 «Bazlit» — vaki «Bazlut» «Əzra» 2:52.

7:57 «Perida» — vaki «Peruda» «Əzra» 2:55.

7:59 «Amon» — vaki «Ami» «Əzra» 2:57.

7:63 «Kozning əwladliri» — yoki «Hakkozning əwladliri».

7:65 «Waliy» – ibraniy tilidiki «Tirxata», aslida Pars tili bolup, mənisi bəlkim «janablırı». **«urim wə tummim»** – alahıda birhil taxlar. U kahin kiygən «efod»ning yanquqıda (qoxenda) turidu. Bu taxlar arkilik Israil həkhi Hudadin yol sorisa bolatti. «Mıs.» 28:28-30ni kɵrɵg. «urim wə tummimni kɵtɵrgɵgi kahin arimizda hizmɵttə bolɵqɵq» – mənisi bəlkim: (1) urim wə tummim Babilda sɵrgɵn bolqan waqtida yɵqap kɵtkən boluxi mɵmkɵn; (2) tepilɵni bilən ularɵja tɵbir berip mənisini qɵxɵndɵrɵdɵnən kahin tɵhi qɵqmidi.

«Nəhəmiya»

Qaytip kəlgüqilərnin omumi sani «Əzra» 2:64-67nimu kərting

⁶⁶ Pütün jamaət jəmiy kırık ikki ming üq yüz atmıx kixi; ⁶⁷⁻⁶⁸ Buningdin baxka ularning yənə yəttə ming üq yüz ottuz yəttə kü-l-dediki bar idi; yənə ikki yüz kırık bəx ər-ayal şəzəlqisi bar idi. Ularning yəttə yüz ottuz altə eti, ikki yüz kırık bəx kəqiri, ⁶⁹ tət yüz ottuz bəx təgisi wə altə ming yəttə yüz yigirmə exiki bar idi.

İbadəthana üqün təkdım kılınqan sowqatlar «Əzra» 70-68:2nimu kərting

⁷⁰ Jəmət kattiwaxlıridin bəziliri ibadəthana kuruluxi üqün hədiyələrini təkdım kildi; waliy həzinigə ming darik altun, əllik das wə bəx yüz ottuz kur kahin toni təkdım kildi; ⁷¹ jəmət kattiwaxlıridin bəziliri kurulux həzinisigə yigirmə ming darik altun, ikki ming ikki yüz mina kümüx; ⁷² həlkning qələqini yigirmə ming darik altun, ikki ming ikki yüz mina kümüx, atmıx yəttə kur kahin tonini təkdım kildi. ⁷³ Xuningdin keyin kahinlar, Lawiylar, dərəwaziwənlər, şəzəlkəxlər wə bir kisiim həlk qoxulup, ibadəthana hizmətkarlırı, xundakla qələqan İsraıl həlkning həmmisi əz xəhərlirigə məkənlaxtı.

Təwratxunas Əzraning Təwrat-qanun kitabini oqup berixi

8 ¹ Yəttinqi ayoqa kəlgəndə, İsraıllarning həmmisi əz xəhərlirigə kəlip orunlıxip boldi. Bu qaqda pütün halayik huddi bir adəmdək bolup «Su kowukı» aldidiki məydanoqa yoiqilip, təwratxunas Əzradin Pərwərdigarning Musaning wastisi bilən İsraıləqa tapiloqan Təwrat-qanun kitabini kəltürüxnı tələp kildi. ² Yəttinqi ayning birinqi küni kahin Əzra Təwrat-qanun kitabini jamaətkə, yəni ər-ayallar, xundakla anglap qüxinələydiqan barlık kixilərnin aldioqa elip qikti; ³ «Su kowukı»ning aldidiki məydanda, ətigəndin qüxkiqə, ər-ayallarəqa, xundakla anglap qüxinələydiqan kixilərgə oqup bardı. Pütkül jamaətnin quləkliři Təwrat-qanun kitabidiki səzlərdə idi. ⁴ Təwratxunas Əzra məhsus muxu ixkə həzirlənoqan yaqəq munbərgə qikiq turdı; uning ong tərpidə turoqini Mattitiya, Xema, Anayah, Uriya, Hilkıya bilən Maaseyahlar idi; sol tərpidə turoqini Pidaya, Mixael, Malkiya, Haxom, Həxbaddana, Zəkəriya bilən Məxullam idi. ⁵ Əzra pütkül halayikning kəz aldidə kitabni aqti, qünki u pütün halayiktin egizdə turatti; u kitabni aqkanda, barlık halayik ornidin kopti. ⁶ Əzra uluq Huda boləqan Pərwərdigarəqa mədhıyələr oquwıdı, barlık halayik qollirini kətürüp jawabən: «Amin! Amin!» deyixti; andin tizlinip, pixanisini yərgə yekip, Pərwərdigarəqa səjdə kildi. ⁷ Andin keyin Lawiylardin Yəxuya, Bani, Xərəbiya, Yamin, Akkub, Xəbbıtay, Hodiya, Maaseyah, Kelita, Azariya, Yozabad, Hənan wə Pelayalar halayikqə Təwrat qanunini qüxəndürdi; jamaət ərə turatti. ⁸ Ular jamaətkə

7:66 «kırık ikki ming üq yüz atmıx kixi» — bu «Əzra» 2:64diki sənəqə ohxax; xübhısizki, bu Yerusalemoqa yetip kəlip, Babiləqa kaytmay, Yəhudiyədə həkikiy ılturaklaxqanların sanıdır.

7:70 «darik» — (yaki «drahma») — muxu yərdə Pars imperiyəsidi birhil altun tənggə, bir darikning əqirlikı 0.4-0.5 gram boluxi mumkin; muxu yərdə bu dasların kımıti 0.4-0.5 kilogram altunəqa barawər idi.

7:71 «mina» — birhil kümüx tənggə, 60 xəkəlkə yaki «talant»tin atmıxtin birigə barawər idi. Muxu yərdə kümüxning jəmiy əqirlikı bəlkim 800-1200 kilogramqə idi.

7:73 «Xuningdin keyin kahinlar, Lawiylar, dərəwaziwənlər, şəzəlkəxlər... xundakla qələqan İsraıl həlkning həmmisi əz xəhərlirigə məkənlaxtı» — bu ayətnin mənisı bəlkim: (1) kahinlar, Lawiylar qatarlıqlar əzigə yengiwaxtin təksim kılinoqan xəhərliridə məkənlaxtı, yaki Yerusalemdiki hizməttə bolux üqün Yerusalemoqa yekin boləqan, xundakla ularəqa təksim kılinoqan xəhərlərdə məkənlaxtı; (2) Lawiylardin baxkə İsraıllar, yəni on ikki kəbilidin qaytip kəlgənlər əslidə əzigə has xəhərlirigə məkənlaxtı yaki yengiwaxtin ularəqa təksim kılinoqan xəhərlərdə məkənlaxtı.

—Kəp xəhər-yezilar wayran boləqəqə, yaki yat əllərnin igidarqılıkı astidə boləqəqə, bəlkim hərhil imkanıyət təng boluxi mumkin idi.

8:2 «yəttinqi aynin birinqi küni» — bu kün «kanaylar qəlix həyti» idi. Adəttə xü həyt üqün barlık həlkning Yerusalemoqa yoiqilixinın zəruriyiti bolmaytti; ləkin yəttinqi aynin oninqi künidiki «kafarət küni» wə keyinki «kəpəlar həyti»də (14-21-küni) yoiqilixi mükəddəs qanunda tələp kılinoqanıdı.

«Nəhəmiya»

kitabtin Hudaning Təvrat-kanunini jaranglik okup bərdi wə okulojanni qūxiniwelixi ūqūn uning mənisi wə əhmiyiti toqrisida enik təbir bərdi.

⁹Waliy Nəhəmiya bilən təvratxunas kahin Əzra wə həlkə kanunning mənisini oğitidiojan Lawiylar pütkül jamaətkə: — Būgūn Hudayinglar boləjan Pərwədigaroja atalojan muqəddəs kündür, yioja-zar kilmanglar! — dedi. Qūnki halayikning həmmisi Təvrat kanunidiki sözləni anglap yioja-zar kiliq ketixkənidi. ¹⁰Andin Nəhəmiya ularoja: — Silər berip nazu-nemətləni yəp, xərbətləni iqinglar, əzige yimək-iqmək təyyarliyalmiojanlaroja yemək-iqmək bəlup beringlar; qūnki būgūn Rəbbimizgə atalojan muqəddəs bir kündür. Ojəmkin bolmanglar; qūnki Pərwədigarning xadliqi silərnin kūqūnglardur, dedi. ¹¹Lawiylarmu: — Būgūn muqəddəs kün boləjaqqa, tinqlininglar, ojəmkin bolmanglar! — dəp jamaətni tinqlandurdi. ¹²Jamaət kaytip berip, yəp-ixixi, baxkilarojimu yimək-iqmək ūləxtürup bərdi, xad-huramlıqqa qəmdi; qūnki ular berilgən təlim səzlini qūxəngənidi.

«Kəpilər həyti» ətküzüx

¹³Ətisi halayik iqidiki kəbilə kattiwaxliri, kahinlar wə Lawiylar təvratxunas Əzranin yenioja yioqilip, Təvrat kanunidiki sözləni tehimu qūxinip pəm-parasətkə erixməkqi boldi. ¹⁴Ular Təvrat kanunida Pərwədigar Musaning wastisi bilən Israillaroja yəttinqi aydiki həytta kəpilərdə turuxi kərəkliki pütülgənlikini ukti, ¹⁵xundakla əzliri turuwatqan barliq xəhərlərdə wə Yerusalemda: «Silər taqqa qikip, zəytun xəhi bilən yawa zəytun xahlirini, hadas əjmə xahlirini, horma dərəhlirinin xahlirini wə yopurmakliri baraksan dərəh xahlirini əkilip, Təwratta yezilojinidək kəpiləni yasanglar» degənlikini tarkitip jarkalaxni buyruoanliqini ukti. ¹⁶Xuning bilən halayik qikip xah əkilip əzliri ūqūn, hərbi əylirinin əgzilridə, həylilridə, Hudaning əyidiki həylilarda, «Su kəwukı»ning qong məydanida wə «Əfraim dərəwəsi»ning qong məydanida kəpiləni yasap tiki. ¹⁷Sürgünlüktin kaytip kəlgən pütkül jamaət kəpiləni yasap tiki wə xundakla kəpilərgə jaylaxti; Nunning oqlı Yəxuanin künliridin tartip xu künigə Israillər undak kiliq bəkmiojanidi. Həmməylən kattik huxal boluxti. ¹⁸Birinci kündin ahirki künigə Əzra hərki Hudaning Təvrat-kanun kitabini okudi. Ular yəttə kün həyt ətküzdi; səkkizinci kün bəlgilimə boyiqə tənənilik ibadət yioqilixi ətküzüldi.

Həlkənin roza tutup gunahini tonuxi

⁹¹Xu aynin yigirmə tətinqi küni Israillər roza tutup, boz kiyip, ūsti-bexioja topa qaqqan həlda yioqildi; ²İsrail nəslı əzlini barliq yat taipilərdin ayrip qikti, andin ərə turup əzlinin gunahlini wə ata-bowilirinin ətküzgən kəbiqliklirini etirap kildi. ³Ular xu künning tətтин biridə əz yeridə turup əzlinin Hudasi boləjan Pərwədigarning Təvrat-kanun kitabini okudi; künning yəne tətтин biridə əzlinin gunahlini tonudi wə Hudasi boləjan Pərwədigaroja səjdə kildi. ⁴Lawiylardin Yəxua, Bani, Kadmiyə, Xəbaniya, Bunni, Xərəbiya, Bani wə Kenanilər pələmpəylərdə turup əzlinin Hudasi boləjan Pərwədigaroja ūnlük awaz bilən nida kildi.

8:8 «Ular ... kitabtin Hudaning Təvrat-kanunini jaranglik okup ... qūxiniwelixi ūqūn uning mənisi wə əhmiyiti toqrisida enik təbir bərdi» — bu qūxəndürux jəryani, xūbhışizki, aramiy tilioja wə bəkim baxqa birnəqqə tillaroja təjrimə kilixnimu əz iqiə alojan.

8:14 Mis. 23:16; Law. 23:34; Qel. 29:12-39; Qan. 16:13, 14, 15

8:15 «...Təwratta yezilojinidək kəpiləni yasanglar» degənlikini tarkitip jarkalaxni buyruoanliqini ukti» — bəlgilimə «Law.» 23:34-44, «Qan.» 16:13-17ni kərūng.

9:4 «Lawiylardin Yəxua, Bani, Kadmiyə, Xəbaniya, Bunni, Xərəbiya, Bani wə Kenanilər pələmpəylərdə turup,...» — yaki «Yəxua, Bani, ... wə Kenanilər Lawiylarning pələmpiyədə turup,...».

«Nəhəmiya»

Həmdusana və dua

⁵ Lawiy Yəxua, Kadmiyə, Bani, Haxabiniya, Xərəbiya, Hodiya, Xəbaniya və Pitahiyalar: «Ornunglardin kopup Hudayinglar boləjan Pərwərdigarəja əbədil'əbədgicə təxəkkür-mədhijə kəyturunglar» — dedi və mundaq dua-həmdusana uqudi: —

«İ Huda, insanlar Sening xanu-xəwketlik namingni uluqlisun! Bərhək, barlik təxəkkür-mədhijilər namingəja yetixməydu! ⁶ Sən, pəkət Sənla Pərwərdigardursən; asmanlarni, asmanlarning asminini və ularning barlik qoxunlirini, yər və yər üstidiki həmmi, dengizlar və ular iqidiki həmmi yaratquqidursən; Sən bularning həmmisigə həyatlik bərgüqisən, asmanlarning barlik qoxunliri Sanga səjdə kəloquqidur. ⁷ Sən bərhək Pərwərdigar Hudadursən, Sən Abramni talliding, uni Kaldiyəning Ur xəhiridin elip qikting, uningəja İbrahim degən namni ata kilding. ⁸ Sən uning kəlbining Əzünggə sadik-ixənqilik ikənlikini kərüp, uning bilən əhdə tüzüp Kanaaniylarning, Hittiylarning, Amoriylarning, Pərizziyləning, Yəbusiylarning və Girgaxiylarning zeminini uning əwladlirəja təkdin kəlip berixni wadə kilding; Sən həkkəni boləjanlikəngdin, səzlirəngni ixkə axurdung.

⁹ Sən ata-bowilirimizning Misirdə jəbir-zulum qekiwatkanlikini kərüp, ularning Kizil dengiz boyidiki nalisəja kulək silding. ¹⁰ Sən Misirliklarning ularəja kəndək yooqanqilik bilən muamilə kəloqanlikini bilginingdin keyin Pərwən, uning barlik hizmətqiliri və uning zeminidiki barlik həkkə məjizilik əlamət və karamətlərnə kərsitip, Əzüng üqün bəgüngə kədər səklinip keliwatkan uluq bir nam-xəhrətni tikliding. ¹¹ Sən yənə ata-bowilirimiz aldidə dengizni bəlüp, ular dengizning otturisdin kuruk yər üstidin mēngip etti; ularni qəşləp kəlgənlərnə qongkur dengiz tegigə taxlap qərk kiliwəting, huddi juxkunluk dengizəja taxlanəjan taxtək qərk kilding. ¹² Sən ularni kündüzi bulut tüwrüki bilən, qəsi ot tüwrüki bilən yetəkliding, bular arkilik ularning mēngidəjan yolini yorutup bərding. ¹³ Sən Sinay teqəja quxup, asmandə turup ular bilən səzlixip, ularəja toqra həküm, həkikiy ixənqilik kənunlar, yaxhi bəlgilimilər və əmrlərnə ata kilding. ¹⁴ Sən ularəja Əzüngning məkəddə xabət kününgni tonuttung, kulung Musaning wastisi bilən ularəja əmrlər, bəlgilimilər və Təwrat kənunini tapiliding. ¹⁵ Sən ularəja aq kəloqandə yesun dəp asmandin nan, ussiqandə iqsun dəp qorəm taxtin su qikrip bərding; Sən ularəja berixkə kolungni kətürüp kəsəm kəloqan əxu zeminni kirip igilənglar, deding.

¹⁶ Ləkin ular, yəni ata-bowilirimiz məqrulənip, boyni kəttiklik kəlip əmrlirənggə kulək salmidi.

¹⁷ Ular itəət kəlixni rət kildi, Sening ularning otturisdə yaratkan karamət məjiziləringni yad ətmidi, bəki boyni kəttiklik kildi, asiylək kəlip, kul kəlinəjan jayəja kətməkqi bolup, əz aldiəja yəlbəxqi tiklidi. Ləkin Sən əpuqan, mēhir-xəpəkətlik həm rəhimdil, asan qəzəplənməydiəjan, zor mēhir-mühəbbətlik Təngridursən; xunga Sən ularni taxliwətmiding. ¹⁸ Ular həttə tehi əzlirogə bir kuymə mozayni yasap: «Manə bu silərnə Misirdin elip qikkan ilah!» degən waktidə həm kəttik kupurluk kəloqinidə, ¹⁹ Sən tolimu rəhimdil boləjanlikəng üqün ularni yənilə bayə-

9:6 «Sən, pəkət sənla Pərwərdigardursən» — ibrəniy tilidə: «Sən, pəkət Sənla i Pərwərdigar, «U»dursən» degən səzlər bilən ipadilini. Muxu etikədqiləja nisbətən pəkət bir «U» bardur.

9:6 Yar. 1; Zəb. 146:6; Ros. 14:15; 17:24; Wəh. 14:7

9:7 «Sən bərhək Pərwərdigar Hudadursən» — ibrəniy tilidə: «Bərhək, i Pərwərdigarhuda, Sən «U»dursən» degən səzlər bilən ipadilini. 6-ayətnimü kəring. «uningəja İbrahim degən namni ata kilding» — «Yar.» 17:1ni kəring.

9:7 Yar. 11:31, 32; 12:1

9:8 Yar. 12:7; 13:15; 15:6,18; 17:8; 26:4

9:9 Mis. 3:7; 14:10

9:10 Mis. 7; 8; 9; 10; 11; 12; 14

9:11 Mis. 14:22-31

9:12 Mis. 13:21; 14:19; 40:38; Zəb. 105:39

9:13 Mis. 19:20; 20:1-21

9:15 Mis. 16:14; 17:6; Qəl. 20:9

9:17 Mis. 34:7; Qəl. 14:4,18; Zəb. 86:5

9:18 Mis. 32

wanda taxlap qoymiding; kündüzi bulut tüwrüki ularning üstidin neri kətməy, ularoşa yol baxlidi; keqisi ot tüwrükimu ulardin neri kətməy, ularoşa nur berip, mangidioşan yolini kərsətti..

²⁰ Sən Özüngning meħribanə Rohingni qüxürüp ularoşa təlim bərding; Sən ularning yeyixi üqün «manna»ni ayimiding, ussuzluküni qandurux üqün suni bərding.. ²¹ Sən ularni bayawanda kırık yil qamdap kəlding; heqnemisi kəm bolmıdı, kiyimliri konirimıdı, putlirimı ixximıdı..

²² Sən padixahlıklar wə taipilərnı ularning kəlioşa bərding, bularnı ularning zeminişo qəqralar kılıp bərding. Xuning bilən ular Siħon padixahning zeminini, Həxbonning padixahning zeminini wə Baxan padixahı Ogning zeminini igilidi.. ²³ Sən ularning pərzənt-əwladlirini asmandiki yultuzlardək awuttung; Sən ularni ata-bowilirişo: «Silər bu zeminni igiləxkə uningşo kiringlar» dəp təkdım kılışan zeminişo baxlap kirding.. ²⁴ Ularning əwladliri kirip u zeminni igilidi; Sən u zeminda turuwatqan Qanaan aħalisini ularşo bəkindurdung həm zemindiki padixahlarıni wə ularning kəbilə-kowmlirini: «Silər ularşo halioşanşo muamılə kilinglar» dəp ularning kəlioşa tapxurdung.. ²⁵ Ular mustəhkəm xəhərlərnı, munbət yərlərnı ixşal kılıp, hərhil esil buyumlarşo toloşan əylərgə, kolap qoyuloşan kuduklarşo, üzümzarlıklar, zəytunluklar wə intayin kəp mewilik dərəhlərgə igə boldi; yəp-iqip səmrip, Sening zor meħribanlikingdin səyünüxti!

²⁶ Ləkin ular gədənkəxlik kılıp Seningdin yüz ərüp, Təwrat qanunungni arkişioşa taxlıdı, ularni yeningşo yandurmak üqün agah-guwahlık yətküzgən pəyoqəmbərliringni əltürüp əxəddiy kupurluk kildi.. ²⁷ Xunga Sən ularni jəbir-zulum saloquılarning kəlioşa tapxurdung, dərwekə ular ularni kiynidi; ular kiynaloşan wakitlirida Sanga yalwuruxkanıdı, Sən asmanlarda turup ularşo kulak saldıng, zor rəħimdillik ing boyiqə ularşo kutkuzşuquılarnı əwəttəting, ular bularnı əzgüqilərnıng qolidin kutkuzattı.. ²⁸ Ləkin ular aramlikkə erixkəndin keyin yənə Sening aldingda rəzillik kilişkə baxlıwıdı, Sən ularni yənə düxmənlorining kəlioşa tapxurdung, ular ularning üstidin həkümranlik kildi; ular yənə Sening aldingda nalə-pəryat kilişiwıdı, Sən asmanlarda turup kulak selip, rəħimdillikliring boyiqə ularni yenix-yenixlap kutkuzdung.. ²⁹ Sən ularni Özüngning Təwrat-qanunungşo qaytixkə agahlandırdung; ləkin ular məşqurrlinip, əmrliringgə kulak salmıdı, həkümrling aldidə gunah kildi (insan həkümrliringgə əməl kilsə, ular xu səwəbtin həyatta bolıdı). Ular jahillik bilən boynini toloşap, gədənkəxlik kılıp sanga kulak selixni rət kildi.. ³⁰ Ularşo uzun yil səwr-təkət kilding, Rohing pəyoqəmbərliringning wastisi bilən agah-guwahlık bərgən bolsimu, ular yənılə kulak salmıdı; xunga Sən ularni hərəkəysi əl-yurtlardiki taipilərnıng kəlioşa tapxurdung.. ³¹ Həlbuki, Sən zor rəħimdillikliring tüşəylidin ularning nəslini pütünləy kurutuwətmiding həm ularni taxlıwətmiding; qünki Sən meħir-xəpkətklik həm rəħimdil Təngridursən.

³² Əmdi aħ Hudayimiz, əhdəngdə turup əzgərməs muħəbbitingni kərsitidişan uluş, qüdrətlik wə dəhşətlik Təngri, əmdi Seningdin bizning, padixahlırimizning wə əmirlirimizning, kahinlırimizning, pəyoqəmbərlirimizning, ata-bowilirimizning xundaklə Özüngning barlık

9:19 Mis. 13:22; 40:38

9:20 Qel. 11:17; Yə. 5:12

9:21 Qan. 2:7; 8:4; 29:5

9:22 «Siħon padixahning zeminini, Həxbonning padixahning zeminini...» — yaki «Siħon padixahning zeminini, yəni Həxbonning padixahning zeminini...»

9:22 Qel. 21:21, 33

9:23 Yar. 22:17

9:24 Yə. 1:1-13:7

9:26 1Pad. 18:4; 19:10; 2Tar. 24:20, 21

9:27 Hək. 2:14-23

9:29 «insan həkümrliringgə əməl kilsə, ular xu səwəbtin həyatta bolıdı» — bu ayəttə kərsitilən «həyat» pəkət jismani yəyatni əməs, bəlkı həkikiy, rohiy yəyatni kərsitidə, əlwəttə. «Ular jahillik bilən boynini toloşap...» — ıbraniy tilida «ular mürsini jahil kılıp...».

9:29 Law. 18:5; Əz. 20:11; Rim. 10:5; Gal. 3:12

9:30 2Pad. 17:13; 2Tar. 36:15

«Nəhəmiya»

həlkəning Asuriyə padixahining zamanidin buyan bəgüngiqə bəximizə qüxkən barlıq azab-
oqubətləni kiçik ix dəp qərimasliqini etünimiz. ³³ Bəximizə kəlgən barlıq ixta Sən adilsən;
qünki Səning kəlojəning həkəqət boyiqə boldi, bizning kəlojinimiz rəzilliktur. ³⁴ Padixahlimiz,
əmirlimiz, kəhnilirimiz bilən ata-bowilirimizning həmmisi Səning Təwrat qanunungə
əməl kilməy, əmlirəngə wə Səning ularəja ispatlap bərgən agah-guwaqliklirəngə heq kulak
salmidi. ³⁵ Ular Sən ularəja muyəssər kəlojan padixahlikta turuxtin, ularəja ata kəlojan zor
məmurqliktin wə xuningdək ularning aldiəja yayojan bu kəng munbət zemindiki turmuxtin
bəhrimən boluwatqan bolsimu, lekin ular Səning ibadət-hizmitəngdə bolmidi yəki əzlrining
rəzil kilmixliridin yanmidi. ³⁶ Mana, biz bəgün kullarmiz! Sən mewisi bilən nazu-nemətliridin
yeyixkə ata-bowilirimizə təkdim kəlip bərgən zeminda tursaqmu, biz mana uningdə kul bolup
kalduq! ³⁷ Zəmin Sən bizning gunahlimiz üqün bizni idarə kəlixkə bəkitkən padixahlarəja mol
məhsulətlirini bərip turidu; ular bədnəlimizni həm qarwa mallirimizni əz məyliqə bəxkurup
kəliwatidu; biz zor dərd-ələmdə bolduq.

³⁸ «— Biz mana muxu barlıq ixlar tüpəyli mukim bir əhdini tüzüp yezip qiktuk; əmirlimiz,
Lawilirimiz bilən kəhnilirimiz buningəja əz məhürlirini basti».

Məhür baskanlar

10 ¹ Buningəja birinçi bolup məhür baskanlar Həqəliyaning oqlı, waliy Nəhəmiya bilən
Zədəkiya idi; ² Andin kəhnilərdin Seraya, Azariya, Yərəmiya, ³ Paxhur, Amariya, Malkiya,
⁴ Hattux, Xəbaniya, Malluq, ⁵ Hərim, Mərəmot, Obadiya, ⁶ Daniyal, Ginniton, Baruk, ⁷ Məxullam,
Abiya, Miyamin, ⁸ Maaziya, Bilgay, Xəmayalar; ular kəhnilər idi.
⁹ Lawilərdin: — Azaniyaning oqlı Yəxua, Hənədadning əwladliridin Binnui bilən Kadmiyə
¹⁰ wə ularning kəhindaxliridin Xəbaniya, Hodiya, Kelita, Pelaya, Hənan, ¹¹ Mika, Rəhob,
Həxabiya, ¹² Zakkor, Xərəbiya, Xəbaniya, ¹³ Hodiya, Bani, Beninu idi.
¹⁴ Jamaət baxlikliridin: Parox, Paqat-Moab, Elam, Zattu, Bani, ¹⁵ Bunni, Azgad, Bibay, ¹⁶ Adoniya,
Bigway, Adin, ¹⁷ Ater, Həzəkiya, Azzur, ¹⁸ Hodiya, Həxum, Bizay, ¹⁹ Hərif, Anatot, Nebay, ²⁰ Mag-
piyax, Məxullam, Həzir, ²¹ Məxəzəbəl, Zadok, Yaddua, ²² Pilatiya, Hənan, Anaya, ²³ Həxiya,
Hənaniya, Həxxub, ²⁴ Həlohəx, Pilha, Xobək, ²⁵ Rəhum, Həxabnah, Maaseyah, ²⁶ Ahiyah,
Hənan, Anan, ²⁷ Malluq, Hərim, Baanahlar idi.

Əhdining məzmunı: — Təwrat qanunioja əməl kəlix

²⁸ Kəlojan həlk: — Kəhnilər, Lawilər, dərwaziwənlər, oqəzəklər, ibadəthaning hizmətkərliri
wə xuningdək əzlrini zeminlərdiki taipələrdin ayrip qikip, Hudaning Təwrat qanunioja
kəytqanlarning hərbi wə ularning ayalliri wə oql-kiz pərzəntliri kətarlik hədayət tepip
yorutuloqanlarning həmmisi ²⁹ əz kəhindaxliri boləjan mətiwərlər bilən qoxulup: «Əzimizni
kərojix kəsimi bilən əhdigə bəoqlap, Hudaning kuli Musa arkilik jakarəlojan Təwrat qanunida
məngip, Rəbbimiz Pərwədigərlərin barlıq əmliri, həküm-bəlgilimilirini tutup əməl kəlimiz;
³⁰ kizlirimizni bu yurttiki yat əlliklərgə yatlıq kilməyimiz həm oqullirimizəjuimu ularning
kizlirini elip bərməyimiz; ³¹ bu yurttiki yat əlliklər xəbat künidə mal-tawar wə axliklirini
əkəlip satmaqçi bolsa, xəbat künliri yəki hərqəysi bəxkə məkəddəs künlərdimu ulardın kət'iy
heqnemə setiwəlməyimiz; hər yəttinqi yili yəni tərəkəsiz aq kəldurimiz həm barlıq kərzləni
kəqürüm kəlimiz» — dəyixti.

9:33 Kə. 32:4; Dan. 9:14

10:1 «Buningəja birinçi bolup məhür baskanlar ... waliy Nəhəmiya bilən Zədəkiya idi» — Zədəkiyamu kəhni boluxi
mumkin idi. 8-ayətni kəring (Nəhəmiyadin bəxkə bu tizimlikti adəmlər həmmisi kəhnilər idi).

10:30 Mə. 34:16; Kə. 7:3

10:31 Mə. 20:10; 23:10; 34:21; Law. 23:2; 25:2; Kə. 5:1-15

Mukəddəs öygə təqdim berix tooqrisidiki bəlgilimilər

³² Biz yənə özimizgə hər bir adəm hər yili Hudayimizning öyining hizmət hirajiti üqün üqtin bir xəkəl kümüx berixkə bəlgilimilərnı bekittuk; ³³ bu pul «tizilidiqan təqdim nan»lar, daimiy axlık hədiyələr, daimiy köydürmə qurbanlıqlar, xabat küni bilən yengi aylardiki köydürmə qurbanlıqlar, kərəli bekitilgən heytlarda kılınidiqan köydürmə qurbanlıqlar üqün, hər hil mukəddəs buyumlar üqün, İsrailoqa kafarət kəltüridiqan gunah qurbanlıqları üqün, xuningdək Hudayimizning eyidiki barlıq hizmətlərnıng hirajiti üqün ixlitilsun dəp bəlgiləndi. ³⁴ Biz yənə ata jəmətlirimiz boyiqə kahinlar, Lawiylar wə həlk arisida qək taxlap, hər yili bəlgiləngən kərəldə Hudayimizning öyigə Təwrat qanunida pütülginidək Pərwərdigar Hudayimizning kurbangahıda qalax üqün otun yətküzüp berix nəwətlirini bekittuk; ³⁵ yənə hər yili etizimizdiki tunji pixkan hösulni, həmmə mewilik dərəhlərnıng tunji pixkan mewilirini Pərwərdigarning öyigə yətküzüp berixni, ³⁶ xundakla Təwrat qanunida pütülginidək, tunji oqlimizni wə klat, koy-oqlak padiliridin tunji qarpiyimizni Hudaning öyigə apirip, u eydə wəzipə etəwətkan kahinlaroqa əpkelixni, ³⁷ hər bir yengi hemirning dəslep pixkan nanliridin birni, xundakla barlıq «kətürmə hədiyə»lirimizni təqdim kılixni, hər hil dərəhlərdin dəslepki pixkan mewilərnı, yengi xarab, yengi zəytun meyini Hudayimizning öyining həzinə-ambarlırioqa apirip berixni, yəni kahinlaroqa yətküzüp berixni, xuningdək etizlirimizdin qıkkən hösulning ondin biri boləqan əxrini Lawiylarəqa berixni bekittuk; Lawiylar bizning terikqilikqə tayinidiqan xəhərlirimizdin qıkkən hösulning ondin biri boləqan əxrini tapxuruwalsun dəp bekittuk; ³⁸ xuningdək, Lawiylar qıkkən hösulning ondin birini tapxuruwaloqan qaoqda Hərunning əwladliridin kahin boləqan birsi ular bilən billə bolsun, Lawiylar əxu ondin bir ülüxning yənə ondin bir ülüxini ayrip Hudaning öyigə, uning həzinə-ambarlırioqa saqlaxqə tapxursun dəp bəlgiliduk. ³⁹ İsrailar bilən Lawiylar axlıqtin, yengi xarabtin, yengi zəytun meydin «kətürmə hədiyə» kılıp mukəddəs jaydiki əswab-üşkünilər saqlınidiqan həzinə-ambarlarəqa, yəni wəzipə etəydiqan kahin, dərəwaziwən wə qəzəlkəxlər turidiqan jayoqa tapxuruxi kərək. Biz Hudayimizning öyining həjətliridin hərgiz özimizni tartmaymız!

Mənsəpdarlar bilən puqraların gəyləxi

11 ¹ U qaoqda həlk iqidiki əmirlər Yerusalemda turatti; qaloqan puqralar qək taxlinix bilən ondin biri mukəddəs xəhər Yerusalemda olturaklıxip, qaloqan ondin tokquzi baxqə xəhərlərdə olturaklaxti. ² Öz ihtiyari bilən Yerusalemda olturaklıxixqə otturioqa qıkkənlarəqa bolsa, jamaət ularəqa bəht-bərikət tilidi. ³⁻⁴ Yəhədiyə əlkisidin, Yerusalemoqa makanlıxip qaloqan bəg-əmirlər təwəndikidək (İsrailar, kahinlar, Lawiylar, ibadəthana hizmətkarlırı wə Sulaymanning hizmətkarlırining əwladlırı Yəhədiyə xəhərliridə, hər biri öz təwəlikidə makanlaxqan bolsimu, Yəhudalardin wə Binyaminlardin bəziləri Yerusalemda makanlaxti): — Bularning iqidə, Yəhudalardin: — Pərzəning əwladidin boləqan Uzziyaning oqlı Ataya; Uzziya Zəkəriyaning oqlı, Zəkəriya Amariyaning oqlı, Amariya Xəfatiyaning oqlı, Xəfatiya Məhəlaləlning oqlı idi. ⁵ Yənə Barukning oqlı Maaseyah; Baruk Kol-Həzəhning oqlı, Kol-Həzəh Həzayaning oqlı, Həzaya Adayaning oqlı, Adaya Yoaribning oqlı, Yoarib Zəkəriyaning

10:33 Qel. 28:29

10:35 Mis. 23:19; Law. 19:23

10:36 Mis. 13:2; Qel. 3:13; 8:17

10:37 «hər bir yengi hemirning dəslep pixkan nanliridin birni» — buning baxqə bir hil tərjimini: — «silər dəslepki hösuldin qıkkən undin,... (təqdim kılixni bekittuk)». Biraq «Əz.» 44:30diki mənisidin qarışqanda tərjimiziz tooqra boluxi mumkin.

10:37 Law. 23:17; Qel. 15:19; 18:12, 24, 25; Kan. 18:4

10:38 Qel. 18:26

10:39 «İsrailar bilən Lawiylar axlıqtin, yengi xarabtin,...» — ibraniy tilida muxu jümləning bəxida «qünki» bardur.

oqli, Zəkəriya Xilonining oqli. ⁶ Yerusalemoğa makanlaxkan barlik Pəraz jəmətidikilər jəmiy tət yüz atmix səkkiz kixi bolup, həmmisi əzimətlər idi.

⁷ Binyamining əwladliridin: — Məxullamning oqli Sallu; Məxullam Yoədnin oqli, Yoəd Pidayanin oqli, Pidaya Kolayanin oqli, Kolaya Maaseyahning oqli, Maaseyah Itiyəlning oqli, Itiyəl Yəxayanin oqli. ⁸ Uningoğa əgəxkənlər, Gabbay wə Sallay idi; xularoğa munasiwətlilik jəmiy tokküz yüz yigirmə səkkiz kixi idi. ⁹ Zikrining oqli Yoel ularni baxquridioğan əməldar idi; Sinuahning oqli Yəhuda xəhərning muawin həkimi idi.

¹⁰ Kəhinlardin: — Yoaribning oqli Yədaya bilən Yəqin, ¹¹ xundakla Hudaning öyining bax oqojidari Seraya; Seraya Hilkıyanin oqli, Hilkıya Məxullamning oqli, Məxullam Zadokning oqli, Zadok Merayotning oqli, Merayot Ahitubning oqli idi; ¹² yənə uning kərindaxliridin ibadəthanidiki hizməttə boləqanlardin jəmiy səkkiz yüz yigirmə ikki kixi bar idi; yənə Yərohamning oqli Adaya bar idi; Yəroham Pelaliyanin oqli, Pelaliya Amzining oqli, Amzi Zəkəriyanin oqli, Zəkəriya Paxhurning oqli, Paxhur Malkiyanin oqli idi; ¹³ uning kərindaxlirining həmmisi jəmət baxlıki bolup, jəmiy ikki yüz kırık ikki kixi idi; yənə Azarəlning oqli Aməxsay bar idi; Azarəl Ahzayning oqli, Ahzay Məxillimotning oqli, Məxillimot İmmərnin oqli idi; ¹⁴ yənə ularning kərindaxliridin, palwan-əzimətlərdin, jəmiy bir yüz yigirmə səkkiz kixi bar idi; Gedolimning oqli Zabdiyə ularni baxquridioğan əməldar idi.

¹⁵ Lawiylardin: — Həxsubning oqli Xəmayə bar idi; Həxsub Azrikamning oqli, Azrikam Həxabiyanin oqli, Həxabiya Bunnining oqli idi; ¹⁶ yənə Lawiylarning kəbilə baxlıqliri boləqan Xəbbitay bilən Yozabad bolup, Hudaning öyining tēxidikiləri ixlaroğa məs'ul idi. ¹⁷ Yənə Mikanin oqli Mattaniya dua wəqitlirida tēxəkkür-rəhmətlər eytixkə yetəklik kılattı; Mika Zabdnin oqli, Zabdi Asafning oqli idi; Bəkbukiya kərindaxliri iqidə muawinlik wəzipsini etəytti; yənə Xəmmuanin oqli Abda bar idi; Xəmmua Galalning oqli, Galal Yədutunning oqli idi. ¹⁸ Mükəddəs xəhərdə turuwatkan Lawiylarning həmmisi ikki yüz səksən tət kixi idi.

¹⁹ Dərwəziwənlərdin: — dərwəzilərdə kəzəttə turidioğan Akkub bilən Talmon wə ularning kərindaxliri bar idi; ular jəmiy bir yüz yətmix ikki kixi idi.

²⁰ Qəloğan İsrailar, kəhinlər, Lawiylar Yəhədiyə xəhərliridə, hər biri öz mirasida makanlaxtı.

²¹ İbadəthanin oqli hizmətkarlırı bolsa Ofəl dēngigə makanlaxtı; ibadəthanin oqli hizmətkarlırini Ziha bilən Gixpa baxqurdi.

²² Yerusalemdə Lawiylarni baxqurəuqi Banin oqli Uzzi idi; Bani Həxabiyanin oqli, Həxabiya Mattaniyanin oqli, Mattaniya Mikanin oqli idi — demək, Uzza Asafning əwladliridin, yəni Hudaning öyidiki hizmətkə məs'ul boləqan oqəzəlkəxlərdin idi. ²³ Qünki padixah ular toqruluk yarlık qıxürgən bolup, oqəzəlkəxlərinin hər künlik ozuk-tülükini, xundakla etəydiğan wəzipsini bəkitkənidi.

²⁴ Yəhudanın oqli Zərəhning əwladliridin Məxəzəbəlning oqli Pitahiya pūkralarınin bərlək ilxirida padixahning məsləhətqisi idi.

²⁵ Yeza-kixlarklar wə ularoğa təwə ətrapidiki jaylarda Yəhudalardin bəziliri turattı; Kiriət-Arba wə uning təwəsidiği yeza-kəntlərdə, Dibon wə uning təwəsidiği yeza-kəntlərdə, Yəkəbziyə wə uning təwəsidiği yeza-kəntlərdə, ²⁶ xundakla Yəxua, Moladah, Bəyt-Pələt, ²⁷ Həzar-Xual, Bəər-Xeba wə uning təwəsidiği yeza-kəntlərdə, ²⁸ Ziklag, Mikona wə uning təwəsidiği yeza-

11:5 «Zəkəriya Xilonin oqli» — bəzi tərcimilərdə «Zəkəriya Xələhning əwladliridin idi» dəp tərcimə kılınıdu (Yar.) 46:12, «Qəl.» 26:20ni kərting).

11:8 «xularoğa munasiwətlilik jəmiy tokküz yüz yigirmə səkkiz kixi idi» — baxkə birnəqqə hil tərcimiliri uqrxıi mumkin.

11:9 «Sinuah» — yəki «Həsinoah».

11:21 «Ofəl» — («dēng» dēgən mənida) Yerusalemdiki egiz rayon idi.

11:23 «hər künlik ozuk-tülükini, xundakla...» — buning baxkə birhil tərcimisi «hər künlik məs'uliyiti, yəni...».

11:24 «padixahning məsləhətqisi» — ibrani tiliə «padixahning yenidə turoquqi» dēgən səzlər bilən ipadiliniədu. «Padixah» muxu yərdə Pars padixahini kərsitidu, əlwəttə.

kəntlərdə, ²⁹ Ən-Rimmon, Zorah, Yarmut, ³⁰ Zanoah, Adullam və bu ikki yərgə təwə kixləklərdə, Lakix və uningoja təwə yərlərdə, Azikah və uningoja təwə yeza-kəntlərdə makanlaxti; ular makanlaxkan yərlər Bəər-Xebadin taki Hinnom jilojisiqə kədən sozuldi.

³¹ Binyaminlar bolsa Geba, Mikmax, Ayja, Bəyt-Əl və uning təwəsidiqi yeza-kəntlərdə, ³² bəziliri Anatot, Nob, Ananiya, ³³ Həzor, Ramah, Gittaim, ³⁴ Hədid, Zəboim, Niballat, ³⁵ Lod, Ono, xundakla Hünərwanlar jilojisida makanlaxkanidi.

³⁶ Əslidə Yəhədiyəgə təyinlənən Lawiylar kismilridin bəziliri Binyamin kəbilisining zeminiqə makanlaxti.

Birinqi «kəytix»ta kəytip kəlgən kahinlar və Lawiylar

12 ¹ Xəaltiyəlning oqlı Zərubbabəl və Yəxua bilən birlikdə sürgünlüktin qikқан kahin və Lawiylar təwəndikilər: — kahinlar Seraya, Yərəmiya, Əzra, ² Amariya, Malluk, Hatt ux, ³ Xekaniya, Rəhum, Mərəmot, ⁴ Iddo, Ginnitoy, Abiya, ⁵ Miyamin, Maadiya, Bilgah, ⁶ Xemaya, Yoarib, Yədaya, ⁷ Sallo, Amok, Hilkia və Yədaya. Bular bolsa Yəxuaning künliridə kahin boləjanlar və ularning kərinaxlirining jəmət baxlikliri idi.

⁸ Lawiylardin bolsa Yəxua, Binnuiy, Kadmiyal, Xərəbiya, Yəhuda, Mattaniyal; Mattaniya və uning kərinaxliri təxəkkür-rəhmətlər eytixkə məs'ul boldi. ⁹ Ularning kərinaxliri Bəkbukiya bilən Unni nəwiti boyiqə ular bilən udulmu'udul hizməttə turatti.

¹⁰ Yəxuadin Yoyakim tərəldi, Yoyakimdin Əliyaxib tərəldi, Əliyaxibtin Yoyada tərəldi, ¹¹ Yoyadadin Yonatan tərəldi, Yonatandin Yaddua tərəldi. ¹² Yoyakimning künliridə kahinlardin jəmət baxliki boləjanlar munular: — Seraya jəmətigə Meraya; Yərəmiya jəmətigə Hənaniya; ¹³ Əzra jəmətigə Məxullam; Amariya jəmətigə Yəhəhanan, ¹⁴ Meliku jəmətigə Yonatan; Xəbaniya jəmətigə Yüsüp; ¹⁵ Hərim jəmətigə Adna; Merayot jəmətigə Həlkay, ¹⁶ Iddo jəmətigə Zəkəriya; Ginniton jəmətigə Məxullam; ¹⁷ Abiya jəmətigə Zikri; Minyamin bilən Moadiyalarning jəmətigə Piltay; ¹⁸ Bilgah jəmətigə Xammua; Xemaya jəmətigə Yəhəhanan; ¹⁹ Yoarib jəmətigə Mattinay; Yədaya jəmətigə Uzzi; ²⁰ Sallay jəmətigə Kallay; Amok jəmətigə Ebər; ²¹ Hilkia jəmətigə Həsabiya; Yədaya jəmətigə Nətanəl.

²² Əliyaxib, Yoyada, Yəhanan və Yadduaning künliridə Lawiylarning jəmət baxlikliri tizimlanəjan və ohxaxla, Pars padixahı Darius təhttikı qəqlərojiqə kahinlarmu tizimlinip kəlgən. ²³ Jəmət baxliki boləjan Lawiylar taki Əliyaxibning nəwrisi Yəhananning wahtiojiqə təzkirinamidə tizimlinip kəlgən. ²⁴ Lawiylarning jəmət baxliki boləjan Həsabiya, Xərəbiya, Kadmiyalning oqlı Yəxualar kərinaxliri bilən udulmu'udul turup, Hudaning adimi Dawutning əmri boyiqə nəwətxip mədhia-munajat, təxəkkür-rəhmətlər eytip turatti. ²⁵ Mattaniya, Bəkbukiya, Obadiya, Məxullam, Talmon bilən Akkublar dərwaziwanlar bolup, sepil kəwuklirining ambarlirioja karaytti.

²⁶ Bu kixilər Yəzadəkning nəwrisi, Yəxuaning oqlı Yoyakimning künliridə, xuningdək waliy Nəhəmiya bilən təwratxunas kahin Əzraning künliridə wəzipigə təyinlənən..

11:29 «Zorah» — yaqi «Zoreah».

11:31 «Ayja» — «Ayja»ning yanə bir ismi «Ayi».

12:1 «...kahinlar Seraya, Yərəmiya, Əzra,...» — bu Əzra «Əzra» dəgən kitabtikı «Əzra» əməs. «Təwratxunas Əzra» bolsa, Zərubbabəldin 90 yildin keyin Yerusalemoja kəlgən.

12:4 «Ginnitoy» — yaqi «Ginniton».

12:10 «Yoyada» — yaqi «Yəhəyada».

12:14 «Meliku» — yaqi «Malluk». «Xəbaniya» — bəzi kədimiy kəqürmilərdə «Xekaniya» deyilidu.

12:20 «Sallay» — yaqi «Sallu».

12:23 «Əliyaxibning nəwrisi» — ibraniy tilidə «Əliyaxibning oqlı». «təzkirinamə» — bu kitab Təwrattikı «Tarih-təzkirə» dəgən kışim əməs; «Tarih-təzkirə»də undak tizimlik yəq.

12:23 1Tar. 9:10-34

12:26 «bu kixilər ... waliy Nəhəmiya bilən təwratxunas kahin Əzraning künliridə wəzipigə təyinlənən» — Lawiylar

«Nəhəmiya»

Yengi sepilning Hudağa atap tapxuruluxi

²⁷Yerusalem sepilini Hudağa atap tapxurux murasimi etküzüldioğan qaoğda, jamaət Lawiylarni turoğan hərқaysi jaylardin izdəp tepip, ularni təxəkkür-rəhmətlər eytix, oğəzəl oқux, qang, təmbur wə qiltarlarni qelixқа, huxal-huramliқ bilən atap tapxurulux murasimi etküzüxқа Yerusalemoğa elip kəldi. ²⁸Oğəzəlkəxlər Yerusalemning ətrapidiki түzləngliktin, Nitofatliqlarning yeza-kəntliridin, ²⁹Bəyt-Gilgaldin, Geba bilən Azmawət etizliqliridin yioğiləjanidi; qünki oğəzəlkəxlər Yerusalemning tət ətrapioğa əzliригə məhəllə-kixlaklar kuruwəloğjanidi. ³⁰Kahinlar bilən Lawiylar əzliринi paklidi, andin həlkni wə sepil dərwasilirini həm sepilning əzinimu paklidi.

³¹Mən Nəhəmiya Yəhədaning əmirilirini baxlap sepiloğa qikiр, təxəkkür-həmdusana oқuydioğan ikki qong ətrət adəmnı uyuxturdum, bir ətrət sepilning ong tərpidə «Təzək kowukı»oğa қарap mangdi, ³²ularning arқisidin Hoxaya bilən Yəhədaning əmirilirining yerimi mangdi; ³³yənə Azariya, Əzra, Məxullam, ³⁴Yəhəda, Binyamin, Xemaya, Yəramiyamu mangdi; ³⁵xuningdək kahinlarning oқulliridin bəziliri қollirioğa kanay aloğan həlda mangdi: — Ular-din Yonataning oқli Zəkəriya bar idi (Yonatan Xemayaning oқli, Xemaya Mattaniyaning oқli, Mattaniya Mikayaning oқli, Mikaya Zakkurning oқli, Zakkur Asafning oқli idi). ³⁶Uning kərin-daxliridin Xemaya, Azarəl, Milalay, Jilalay, Maayi, Nətanəl, Yəhəda, Hənaniyalar bar idi; ular қollirioğa Hudaning adimi Dawutning sazliринi elixқanidi; təwratxunas Əzra ularning bexi-da mangəjanidi. ³⁷Ular «Bulak қowukı»oğa kelip «Dawutning xəhiri»ning pələmpiyigə qikiр, «Dawutning ordisi»din ətəp, künqikiр tərəptiki «Su қowukı»oğa kəldi.

³⁸Təxəkkür-həmdusana oқuydioğan ikkinqi ətrət sol tərəp bilən mangdi, mən wə jamaətning yerimi ularning arқidin mengip, sepil üstidə «Humdanlar munari»din ətəp, udul «Kəng sepil»oğiqə mengip. ³⁹«Əfraim қowukı», «Kona қowukı», «Belik қowukı» üstidin ətəp, «Hənaniyəl munari» wə «Yüzning munari»din ətəp, udul «Qoy қowukı»oğa kelip, andin «Karawullar қowukı»da tohtiduk. ⁴⁰Andin təxəkkür-həmdusana oқuydioğan ikki ətrət adəmnı Hudaning əyidə əz orunlirida turdi; mən bilən əməldarlarning yerimimu xu yərdə turduk; ⁴¹kahinlardin Eliakim, Maaseyah, Minyamin, Migaya, Əlyoyinay, Zəkəriya bilən Hənaniyalar karnayilirini elip turuxti; ⁴²yənə Maaseyah, Xemaya, Əliazar, Uzzi, Yəhəhənan, Malkiya, Elam bilən Ezərmu turuxti; oğəzəlkəxlər Yizraқiyaning yetəқilikidə jarangliқ oğəzəl oқuxti. ⁴³Xu kuni jamaət nəhayiti qong kələmliқ kurbanliqlarni sundi həm bək huxal bolup ketixti, qünki Huda ularni zor xadliқ bilən xadlanduroğjanidi; ayallar bilən balilarmu xundak xadlandi; Yerusalem-diki bu huxalliқ sadaliri yirak-yiraklaroğa anglandi.

Lawiylar bilən kahinlaroğa kərəkliқ nərsilərnig həzirlinixi

⁴⁴U qaoğda bir қisim kixilər kətürmə kurbanliqlar, dəsəpki pixқан həsullar wə əxrilərni saқlaydioğan həzinə-ambarlaroğa məs'ul boluxқа təyinləndi; hərқaysi xəhərlərdiki etizliqlardin, Təwrat қanunida kahinlaroğa wə Lawiylarоğa berixқа bəlgiləngən ülüxlər xu yərdə saқlinatti. Qünki Yəhəda həlқи əz hizmitidə turuwatқан kahinlar bilən Lawiylardin huxal idi. ⁴⁵Kahinlar bilən Lawiylar, oğəzəlkəxlər bilən dərwasiwənlərmu, əz Hudasing tapilioğan wəzipisini wə xuningdək paklax wəzipisining həmmisini Dawutning wə uning oқli Sulaymanning əmri boyiqə ətəytti. ⁴⁶Qünki қədimdə, Dawutning wə Asafning күnliridə, oğəzəlkəxlərgə yetəқiliқ kiliхқа həm Hudağa təxəkkür-həmdusana küylirini oқuxқа yetəқiləp boləjanidi. ⁴⁷Zərubabəlning

wə kahinlarning nəsəbnamiliri nemixқа xunqə muhim? Əzining kelip qikiрi ispatlanmioğjanlar kahinliқ hizməttə yaki ibadəthanidiki Lawiylarоға ait hizməttə boluxқа muyəssər bolalmaytti. Bүgүngə қədər Yəhədiylar arisida kimplər Lawiylardin, kimplər kahinlar jəmətidin ikənliki hatiriliniр kəlməktə.

12:38 «sol tərəp» — ibranıy tilida «tətur tərəp».

12:39 «Yüzning munari» — yaki «Meahning munari». «Karawullar қowukı» — yaki «Zindan dərwasisi».

12:45 1Tar. 25

«Nəhəmiya»

künliridə wə Nəhəmiyaning künliridə qəzəlkəxlərnin wə dərəwaziwənlərnin ülüxlirini, hər künlük təminatini pütkül İsrail həlki berətti; ular yənə Lawiylar üçün muqəddəs hesablanğan nərsilərnü üləxtürüp berətti; Lawiylarmu muqəddəs hisablanğan nərsilərdin Hərinning əwladliriqə berip turatti.

Ammoniylar bilən Moabiylarning mukəddəs oygə kirixigə ruhsət kilinmasliki

13¹Xu kündə Musaning kitabi jamaət aldida oqup berildi, kitabta: Ammoniylar bilən Moabiylar mænggü Hudaning jamaitigə kirmisun.,²Qünki ular Israillarni ozukluk wə su əkilip qarxi almay, əksiqə ularni qaroxaxka Balaamni yalliwaloxqin; halbuki, Hudayimiz u qaroxaxlarni bəht-bərikətkə aylanduruxətkən, dəp yeziloxn sezlər qakti...³Xundak boldiki, jamaət wə kanun sezlirini anglap barlik xələt kixilərn iləp qikiriwətti.

Tobiyaning oy saymanlirining qikrip taxlinixi

⁴ Bu ixtin awwal, Hudayimizning oyining hāzinisini baxkuruxka mās'ul kahin Əliyaxib Tobiyaniing tuoqkini bolup, ⁵ uningoa kəngri bir əyni təyyarlap bərgənidi. Xu eydə ilgiri axliq hədiyələr, məstiki, qaqa-kuqa, xuningdək Lawiylar, oʻzəlkəxlər wə dərwaziwənlərgə berixkə buyruloqan axliq ʻəxrilər, yengi xarab wə yengi zəytun meyi, xundakla kahinlaroa ataloqan «kətürmə kurbənlilik»lar şaklinatti. ⁶ Bu waqitlarda mən Yerusalemda əməs idim; qünki Babil padixahi Artahxaxtaniing ottuz ikkinqi yili mən padixahning yenioqa kaytip kətkənədim; bir mēzgildin keyin mən yənə padixahnin ruhsət elip ⁷ Yerusalemoqa kaytip barsam, Əliyaxibning Hudaniing eyidiki həyolilarda Tobiyaoqa oy həzirlap bərgənlikidək rəzil ixni uktum. ⁸ Bu ix meni kəttiq əzabildi, mən Tobiyaniing eyidiki barliq oy jahazlirini qoymay talaqa taxlatkuziwəttim. ⁹ Mən yənə əmr kiliip, u eyəlrni paklatkuzup, andin Hudaniing eyidiki qaqa-kuqa, axliq hədiyələr bilən məstikni u yərgə əkirgüzup koydum.

Lawiylarqaja h adiy  k ilinidigan  xril rning yangiwaxtin bekitilixi

¹⁰ Mən yənə həklərlə Lawiyların elixkə təgixlik ülüxlirini bərmigənlikini, həttə wəzipigə kəyuloqan Lawiylar bilən qəzəlkəxlərlə hər birinin öz yər-etizlikigə kəqip kətkənlikini baykidim; ¹¹ xunga mən əməldarlar bilən soquxup, ularni əyibləp: — Nemixkə Hudaning əyi xundak taxliwetildi?! — dəp, Lawiylarni yəqip ularni ilgiri ki ornigə yengiwaxtin turəqəzəddim..

¹² Andin barlik Yəhudiyə həlki axliq əxrisini, yengi xarab və yengi zəytun meyini həzinə-ambarlırioğa elip kelip tapxurdi. ¹³ Mən həzinə-ambarlaroğa məs'ul boluxka həziniqi-ambarqılarni təyinlidim; ular kahin Xələmiya, təvratxunas Zadok bilan Lawiylardin boləqan Pidaya idi; ularning kol astida Mattaniyaning nəwrisi, Zakkurning oşli Hənan bar idi; qünki bularning həmmisi sadik, ixənqlik dəp həsəblinatti; ularning wəzipisi kərindaxlırioğa tegixlik üləxlərnə üləxtürüp berix idi.

¹⁴ — «Aḥ Hudayim, muxu ix yūzisidin meni yad əyligəysən, Hudayimning öyi wə uningəra ait
hizmətlər üqün kərsətkən mehrimni eqürüwətmigəysən!».

13:1 Kın. 23:2, 4, 5

13:2 «Hudayimiz u qarqaxlarnı bəht-bərikətə aylanduruwətkən» – «Qan.» 23:5ni körüng. «Rut»diki «qoxumqə söz»imizdə xu ix toqruluk tohtilimiz.

13:2 Qel. 22:5; Yə. 24:9

13:4 «kahin Əliyaxib Tobiyaniñ tuşkini bolup...» — yaki «kahin Əliyaxib Tobiya bilən koyuk munasiwəttə bolup...».

13:11 «Lawiylarni yigʻip» — ibraniy tilida «ularni yigʻip».

13:14 «uningoʻja ait xizmatlar» — yoki «uning (yəni, ibadəthanining) xizmatqiliri».

«Nəhəmiya»

Həlkə xabat künini hərmətləxni jekiləx

¹⁵ Xu künlərdimə mən Yəhudiyədə bəzilərlə xabat künliridə xarab kələqlirini qəyləwatqinini, əngilərləni bəqləp, bularəni wə xuningdək xarab, üzüm, ənjür wə hərhil yüklərləni exəklərgə artip, toxup yürənlirini kərdüm; ular bularəni Yerusalemoğa xabat künidə elip kirdi; ularning muxu ax-tülükərləni setip yürənləni küni mən ularni guwahlik berip agahlandurup qoydum.

¹⁶ Yəne Yəhudiyədə turuwatqan bəzi Turluklar belik wə hərhil mal-tawarlarəni toxup kelip xabat küni Yəhudiyləklərgə satidikən, yəne kelip bularəni Yerusalemdə satidikən! ¹⁷ Xu səwəbtin mən Yəhudiyə əmirliəri bilən soxuxup, ularni əyibləp: — Silərləning xabat küni buloqap, rəzil ix kiləninglər nemişi? ¹⁸ Ilgiri ata-bowənglər ohxax ixni kilənləni əməsmu, xuning bilən Huda-yimiz bizning beximizə wə bu xəhərgə həzirkə bu balay'apətni yaqdurənləni əməsmu? Əmdə silər xabat küni buloqap, Israilning bexioğa Hudaning qəzəpini tehimu yaqduridənləni boldunglar, dedim.

¹⁹ Xunga, xundək boldiki, xabat künidin ilgiri, gugum sayisi Yerusalemlə kəwuklirioğa quxkən wəktidə, mən xəhər kəwuklirini etixni buyrudum wə xuningdək xabat küni etip kətküqə kəwuklirini aqmaslik toqrisidə buyruk quxurdum. Mən yəne həqkəndək yuxning toxulup kəwuklirdin kirgüzülməsliki üçün hizmətkərlirimning bəzilərləni xəhər kəwuklirioğa kəzətqi kilip turoquzup qoydum. ²⁰ Xundək bolsimu sodigərlər wə hərhil mal-tawar satidənləni bir-ikki kətim Yerusalemləning sirtidə tünidi. ²¹ Mən ularni agahlandurup: — Silər nemixkə sepihləning al-didə tünəysilər? Yəne xundək kilidənləni bolsənglər, mən üstəngləroğa kol salimən, dewidim, ular xuningdin bəqləp xabat künidə kəlmidi. ²² Andin xabat küni mənə muqəddəslikini səqləx üçün, mən Lawiyləroğa: — Əzənglərləni pəklənglər; andin kelip sepihlə dərwasilərləni bəklənglər, dedim. — «I Huda-yim, muxu ix yürəsidinmu mənə yad əyligəysən, Əzəngləning zor əzgərməs muhəbbəting bilən mənə ayioqəysən!»

Yat əlliklər bilən nikahlinixning mən'i kilinixi

²³ Xu künlərdə mən yəne Axdod, Ammon wə Moab qizlirini hotunlukğa alənləni bəzi Yəhudalərləni baykidim. ²⁴ Ularning pərzəntlirini yerimə Axdodqə səzləydikən (wə yəni yuxirikə əllərləning birini tilidə səzləydənləni) wə Yəhudiylə tilidə xəzliyəlməydikən. ²⁵ Mən ularni soxuxup əyiblidim, ularni qarəqidim, bir nəqqisini urup qaq-səqəllirini yuldum, Hudaning nami bilən kəsəni iqləzup: — Silərləning qizlirənlərləni ularning oqullirioğa bərməysilər, oqullirənlərlənimu, əzənglərlənimu ularin qiz almaysilər! ²⁶ Israil padixahı Sulayman muxundək ixlərdə gunah sadir kilənləni əməsmu? Nuroqun əllər arisidə uningə ohxax həqkəndək padixah yok idi; u əz Hudasi tərpidin səyülgən, Huda uni pütkül Israil üstigə padixah kilip tiklənə bolsimu, ləkin həttə unimu yat əllik ayallər əzduqun gunahkə pətkuzənləni. ²⁷ Əmdə silərləning gepingləroğa kirip bundək qong rəzillik kilip, yat əllik qizlirini elip Huda-yimizə wapəsizlik kilimizmu? — dedim. ²⁸ Bax kahin Əliyaxibning nəwrisi, Yoyadaning oqulliridin biri Həronluk Sanballatning küyoqlu idi; mən uni yenimdin kəqləwəttim.

²⁹ — «I Huda-yim, Sən ularni yadingdə tutkəysən, qünki ular kahinlikkə dəql təgkügüqilər, kahinlik həm Lawiyləroğa təwə əhdinimu buləqləwəqlərdur!».

³⁰ Xuning bilən mən ularni yat əlliklərləning buləqlərlidin neri kilip pəkləndurdum wə kahinlər bilən Lawiylərləning wəzilərlənimu yəngiwəxtin bəqləp, hərkimni əzənləni ixioğa igə kildim.

13:16 «Yəhudiyədə turuwatqan...» — yəni «Yerusalemdə turuwatqan...». İbraniylə tilidə «xu yərdə turuwatqan...».

13:17 Mis. 20:8; Law. 19:30

13:19 «xabat künidin ilgiri» — oqurmənlərləning esidə barki, ottura xərkə yəngi kün kəqtə, kün petixi bilən baxlinidə (məsilən, «Yar.» 1:5ni kərləng).

13:21 «mən üstəngləroğa kol salimən» — ibraniylə tilidə «üstəngləroğa bir kol əwətimən» — Bu ibraniylə tilidə (yenik bir ipədə boləqləqkə) yumurluk gəp idi.

13:26 1Pad. 11:4; 1Pad. 3:13; 2Tar. 1:12

«Nəhəmiya»

³¹ Mən yənə öz vaxtıda otun-yaqıq elip kelinixi wə dəslepki həsulni yətküzüp turuxqımu adəm orunlaxturdum.

«Ağ Hudaıym, meni yadingda tutup, manga xapaət kərsətkəysən!».

Qoxumqə səz

Adəttikigə ohxax, biz kitabning barlik ayətliri üstidə əməs, bəlki bir-ikki alahidə kizik nuқта üstidə yaqi oқurmənlərnəng kənglidə pəyda bolux mumkinqiliki boləjan birnəqqə soallar üstidə tohtilimiz.

Dua toəqrulux sawatlar

Məzkur kışka kitab arkilik dua-tilawət kiliş toəqrulux birnəqqə muhım ixlarni əginiweliximiz mumkin. Ulardin biri Nəhəmiyaning əzining dua kiliş adətlirini təpsiliy kəzitixin qikidu. U əz həlkining əhlakiy wə rohiy qüxkünlükidin, xundakla biqarə həlitudin intayin eqinip, kəzigə yax alidu (1:4). Mana bu Həmmigə Qadirdin jawablarəja erixidiəjan dualarning mənbəsi wə siridur. Bu baxkilarəja həkikiy kəngül bəlxıtur.

Yənə biri uning 2:4-5də hatiriləngən duasidin kelidu. Bəzi alimlar bu duani uning «oқ duasi» dəp ataydu. Padixah uningdin: «**Nemə təliping bar?**» dəp sorixi bilənla u: «**Mən asmandiki Hudaəja dua kiliş,...** (andin) **padixahqa ... səz kildim**» dəydu.

Bu dua toəqrulux təwəndikilərnə bayqaymiz: —

- (a) Bu dua ünlük oқuləjan əməs idi;
- (ə) U duani kəzini yummay, kəzi oquq həlda dua kilidu (bəzilər «dua kiliəjanda kəzümni yumuxum kərək, dəp oylaydu);
- (b) Duani hizmət üstidə kiliəjan;
- (p) Uning duasi əzi bilməydiəjan tilda əməs, bəlki əz ana tilda boləjan bolsa kərək;
- (t) Məlum yənilişkə qarap, yaqi məlum «mukəddəs jay»da yaqi adəmnəng tənə alahidə bir hələttə (məsilən, yuyuləjan, alahidə kiyim-keqək kiygən hələttə) oқuləjan əməs idi.
- (q) Dua nəhayiti kışka wə pəkət kənglidila kiliəjan;
- (j) Bu duani Huda qəbul kildi wə jawab bərdi.

Rəbbimiz Əysa Məsih bizgə əgətkinidək, dualarning Huda təripidin ijabət kilinixi üqün uzun ya kəp kətim kaytlinixi zərür bolmaydu: — «**Dua-tilawət kiliəjanda, butpərəs yat əlliklərdikidək kuruş gəplərnə təkrarlawərmənglar. Qünki ular degənlirimiz kəp bolsa Huda tiliginimizni qəqum ijabət kilidu, dəp oylaydu**» («Mat.» 6:7). Huda adəmnəng qin kənglidin kiliəjan duasiojila karaydu; uningdin baxka həqnemigə karəjan əməs; demək, xəkil uning aldida həq muhım əməstur.

Nəhəmiyaning harakteri

Biz yukirida Nəhəmiyaning: —

- (a) xad-huramlişkə toləjan kixi;
- (ə) dua-tilawətkə berilgən kixi ikənlikini baykiduk. Biz yəni u toəqrisida təwəndiki ixlarnə bayqaymiz: —
- (b) U insandin əməs, bəlki Hudadinla kərkidiəjan, jür'ətlək adəmə idi (6:5-9, 10-14);

«Nəhəmiya»

- (p) U kəmtər adəm idi (məsilən, u padixah tərīpidin waliy dəp tikləngənlikini biwasitə tiloja almaydu; sepil quruluhi toqruluk u: «Bu quruluşni Hudayimiz Əzi elip baroqan ix» dəydu (6:16));
- (t) kəyümqan adəm idi (kərzlərgə boquloqanlar üqün hərəkət kīlidi, 5:1-13);
- (q) U sehiy, kəksi-kərnī kəng adəm idi («waliylik nan» hirajitini həlkətin almaytti; əyidikilər wə hər kūni tərəp-tərapətin yenioja kelidioqan barlik mehmanlirioja ketidioqan qikimlarnimu əz yenidin qikiratti. 5:1-13ni kəring. U Artahxaxtaning yenida ixlīgən waqtida helila pulluk bolup qaloqanidi);
- (j) U əməliy adəm, həkikiy yetəkqi idi; reallıqqa yūzlinidioqan, təwəkkül kīlixətin kərkəmaydioqan adəm idi. Həmmə ixlarda əzi baxlamqi bolatti (4:23); adəm küqigə həjiti qūxkəndə u awwal əz adəmlirini aldioja qoyatti (13:19).

Huda muxu künlərdə əz jamaitidə xundak adəmlərni bizgə ata qiloqay!

Yerusalem kəndəksigə xundak harabə bolup kətti? Sepilni qaytidin qurux nemixqa xunqa muhim?

«Yerusalemning sepili bolsa ərūwetildi, qowuklirimu kəydürūwetildi» (1:3); «Xəhər qong həm kəngri bolojini bilən əhalə az, əylər tehi selinmioqanidi» (7:4).

Zərubbabəlning yetəqilili astida boləqan birinqi «qaytix», xundakla ibadəthanining yengiwaxətin quruluşidin toqsan yil keyin, xəhərnəng xundak harabə hələttə turiwerixi kəp adəmlərgə həyran kəlarlik ix boləqan boluxi mumkin. Muqəddəs ibadəthanining qaytidin quruluhi, xūbhışizki, Hudaning pīlanida birinqi orunda turatti; uning muhimliki Həgəy wə Zəkəriya pəyoqəmbərlər tərīpidin enik təstikləndi. Ləkin xəhərnəng əzi nemə səwəbtin toluk qurulmıdi?

Esimizdə tutuximiz kərəkki: —

(a) Huda Əz həlkigə: «Silər yolumda mengip Manga tayanoqan bolsanglar silərni bərikətləymən», dəp kəp kətim wədə qiloqan. Əgər uning yollirida mangmisa, ularning həli barəqanseri bəttər bolup kətətti («Law.» 26:14-17, «Qan.» 28-bab). Xuningdək sürgünlükətin qaytqanlar ibadəthanini kuruxətin erixkən təjribini, qazanoqan iman-etikad wə xuningdək muyəssər qilinoqan bəht-bərikətlərni yənə tərəkətkən bolsa, undakta Huda ularni məlum birhəl təbriyilik jaza astida qalduruxi mumkin idi. Yerusalem əhalisi bək az boləqanliki wə dūxmənlərnəng hujumlirioja oquq turoqan həliti bundak təbriyə-jazaning bir qismi boləqan bolsa kərək.

(ə) Qaytip kəlgən həlkəning kəpinqisi intayin namrat idi. Ularneğ ətrapidiki əllər iqidə nuroqunioqan qarakqilar wə bulangqilar bar idi («əzra» 8:31). Undak əhwalda həlkələr Yerusalemə əməs, bəlkə kiqikrək xəhərlərdə oltureqlixixni halaytti; undak xəhərlərnəng ətrapioja sepil yasax Yerusalemədi qong sepilni yasaxətin kəp asan idi. Uning üstigə, nuroqun kiqik xəhərlərnəng ətrapidiki etizlar Yerusalemneğkigə nisbətən munbətrək idi.

Yerusalemədi əhwalneğ dərwəqə xundak ikənliki məzkur kitabneğ 11-babida roxən kərunidu. Yerusaleməja ihtiyarən makanlaxmaqqi boləqanlar qaloqan həlk tərīpidin tolumu təriplinidu. Həzirkə zamanlarda kəp kixilərnəng əz dəlitineğ paytəhtidə intayin turoqusi bar, ləkin xu dəwrədi paytəht Yerusaleməja qaytix hətərlik həm muxəqqətlək əhwaləja qūxūxkə barawər idi.

«Nəhəmiya»

(b) Yerusalemlə sepilidəki xunqə qong quruluş üçün kəp kixilər birlixixi, həmkarlıxixi kərəki idi; iman-etiqad sus bolsa undəki birlixix, həmkarlıxix mumkin bolmaytti.

(p) Yerusalemlə sepilining wə kowuklırining quruluşu Nəhəmiya kelixidin burunla bir yərgə berip qaloqan boluxi mumkin, ləkin nətiyə 1:4də təswirləngəndəki idi: — «**Yerusalemləni sepili bolsa ərüwetildi, kowuklırimu keydürüwetildi**». Bundəki əhwal duxmənların bulang-talanglıq məqsiti bilən hüjumlirining nətiyəsi bolatti. Ətrapda sepili bolmisa, kim Yerusalemdə turuxni halaytti?

Bu tərəptə İsrail Hudaning duxmənlarıning ahanət wə mazaq obyektı bolup qaloqanidi; Hudaning həlkining paytəhti yoxtur! İbadəthanining əzi, ibadəthanioqə yandax qəl'ə, «Dawutning xəhiri» qatarlıq mustəhkəm kiçik jaylar wə birnəqqə mudapiəlik munarladin baxqa, xəhərninq mudapiəsi yox idi (2:8, 3:1, 11, 15, 19, 25, 7:2, 12:37-39).

Xuning üçün Hudaning pilanida sepilning quruluşu muhim bir baskuq bolup, Məsihning dunyoqə kelixi üçün birhil təyyarlıq idi. Bu wəqittin baxlap Yəhya pəyoqəmbər kelip Məsihning padixəhlikini jakarlıoquqə boləqan tət yüz əllik yilda Huda Malaki pəyoqəmbərning bexaritudin baxqa (Təwrat, «Malaki») Əz həlkiqə bexarət bərməy, jimjit boluwalidu. Həlbuki, «**Yerusalemlə wə sepilning qayta quruluşu toqrisidiki yarlıq**» quxürülgəndin baxlap Hudaning «bexarətlik saiti» Məsihning kelixining wəqti-saitiqə boləqan ariliqtiki wəqitni qikildap sanap berələytti: —

«**Xuni bilixing wə quxinixing kərəki, Yerusalemləni yengibaxtin əsligə kəltürüp bina kilix buyruqi jakarlanəqəndin tartip, Məsih degən əmir məydanəqə qikkəqə yəttə həssə «yəttə wəqit» qoxuləqə atmix ikki həssə «yəttə wəqit» ətidu. Yerusalemlə xəhiri yengibaxtin bina kilinip, məydan-qoqilar wə sepil-istihkam barlıqqa kəltürüldü, əmma bu bisərəmjan künlərdə bolidu**» (Dan. 9:25).

«Daniyal»diki izahatlarda wə «qoxumqə səz»imizdə biz bu əjayib bexarət üstidə tohtalduq. Hudaning həlki bu bexarətninq Məsihning kelixi bilən əməlgə axuruluşini kütkünidə, Daniyal pəyoqəmbərning baxqa bexarətliri, bolupmu «Daniyal» 11-bəbtiki bexarətlər axu tət yüz «jimjitlik» yillarda ularning kənglini riqəbtləndürüp turatti.

Əzra bilən Nəhəmiyadin ibarət bu ikki zatning munasiwiti

Təwratxunas boləqan kahin Əzra Nəhəmiyadin əwwal qaytip kəlgən bolup, u ibadəthanida ətüzüldioqan ibadətə, halayikning Təwrat qanunioqə boləqan hərmiti wə nikah jəhəttiki islahətləroqə türtkə wə ilham boləqanidi. Uningdin keyin kəlgən Nəhəmiyaning kəngül bəlgini əwwal Yerusalemləni sepilini qayta quruxtin ibarət idi. Bu ixlarıninq tərtipi Hudaning Əz ailisini idarə kilixidiki rəhiy tərtiptə mutlək toqridur — «Əwwal iqidiki ixlar, andin sirttiki ixlar» degən tərtip bək muhim rəhiy prinsiptur. Keyin, məzkur kitabta Nəhəmiya bilən Əzraning həmkarlıxip ixlignəlikini kərimiz; bu ix ularning tüp məqsətlirining əməliyəttə bir ikənlikini ispatlaydu.

Həzriti Əzra əslidə bir tərəp qiloqan («Əzra» 9-10-bab) «butpərəs qiz-ayallar bilən nikahlinix», xundəki «yat əlliklərninq ər-padətliri bilən buləqinix» degən məsililər, xundəki xuningə ohxap ketidioqan baxqa kilmixlar Nəhəmiyaning künliridə yənə pəyda boləqanlıqi oqurmənlərgə bəlkim səl həyran qalarlıq tuyuluşu mumkin («Nəhəmiya» 5- wə 13-bablarni kərüq). Əzra həlkninq bundəki kilmixlirini əyibliməmti? U muxu ixlar aldida süküt kilip

«Nəhəmiya»

turdimu? U nədə idi? Biz uning bundak qilmixlarəja kari bolmiojiniəja ixənməymiz. Muqəddəs yazmilarda məlum ixlar tooqrisida gəp bolmisa bizmu heqnemə deyəlməymiz, əlwəttə, birək Əzraningmu Nəhəmiyaəja ohxaxla əslidə Pars padixahı Artahxaxta tərripidin waliylikka təyinləngənlikini bilimiz. Xuning bilən u waliylik hizmitini («Əzra» 7:11-28) ada qilip boləjandin keyin padixahning yenioja qaytip berixi mumkin idi. Nəhəmiyamu xuningəja ohxax boluxi kerək idi («Nəh.» 13:6).

Əzra keyin ismi-jismioja layik (uning ismi «yardəm» degən mənida) Nəhəmiyaəja yardəm berixkə yənə bir qetim Pələstingə kelidu (8:1ni kərüng). Əməliyəttə Əzraning birinqi ketimki kelixidin «butpərəslər bilən nikahlinix» məsilisi yənə pəyda boləjuqə 28-29 yil ətkən boluxi mumkin (13:1, 5-6ni kərüng). Arilikta Nəhəmiya Pars paytəhtigə berip kəlgənidi. Xuning bilən uning wə xundakla Əzra yox boləjan wəqitlarda iman-etiqadning xundak suslinip kətkənlikini baykax heq əjəblinərlik ix əməs.